

CETĂȚUIA GETO-DACICĂ DE LA BARBOȘI (IV)*

D. IMPORTURI ELENISTICE ȘI ROMANE. a) AMFORE — a₁) AMFORE ANEPIGRAFE, a₂) AMFORE CU INSCRIȚII; b) CERAMICĂ DE LUX; c) OPAIȚE; d) MĂRGELE ȘI VASE DE STICLĂ; e) OBIECTE DE METAL.

DE

SILVIU SANIE, ȘEIVA SANIE

D.a. Amfore anepigrafe. Între materialele care pot furniza elemente esențiale pentru estimarea relațiilor economice a geto-dacilor din cetățuia de la Barboși cu lumea elenistică și romană un loc deosebit îl ocupă amforele. Faptul că săpăturile arheologice nu au epuizat încă întreaga suprafață explorabilă, că un număr mare de fragmente de amforă au fost găsite în condiții stratigrafice nesigure ș.a., a determinat ca un important deziderat, cel al statisticii pe categorii să nu poată fi satisfăcut. În același timp, numărul amforelor întregi sau întregibile găsite în complexe nederanjate, a părților de amforă care permit stabilirea tipurilor uneori și a centrului de proveniență, cele câteva fragmente de amforă cu însemnări alăturate, sint elocvente pentru considerații fundamentale asupra ansamblului problemei. Dificultatea stabilirii locului de proveniență a amforelor, în condițiile în care amforele șampilate în secolele I î.e.n. — I e.n. sint extrem de rare, precum și necesitatea sistematizării materialelor descoperite au impus reutilizarea parțială a unei clasificări a amforelor în funcție de culoarea pastei cu menționarea caracteristicilor morfologice a principalelor lor părți (buză, git, corp și fund), într-o ordine a frecvenței și nu a succesiunii logice, întocmită în urmă cu aproape două decenii¹ cu adăugirile și rectificările care au fost necesare.

A. Amforele de culoare albicioasă și alb-gălbuie au în compoziția pastei cărbune și mică. Deși prezintă același aspect exterior, obișnuit pigmentat, unele amfore ale acestei categorii sint aspre la pipăit, deosebite de cele confecționate din pastă mai puțin compactă.

Torți. 1.a. Toartă ovală în secțiune cu o șanțuire longitudinală mediană adincă la partea superioară și două șanțuiri mai puțin pronunțate la partea inferioară; b. Toartă ovală în secțiune, cu o șanțuire longitudinală pronunțată, linia bazei aproape dreaptă și subțierea accentuată a părților laterale; c. Toartă ovală în secțiune, cu două șanțuiri longitudinale dispuse simetric în imediata apropiere față de linia mediană a torții; d. Toartă compusă din alăturarea a doi cilindri care au diametrul bazei de 2—2,5 cm. Aceste torți numite bitubulare sau bifide, formează frecvent în partea de prindere la gitul amforei un unghi drept, dar sint atestate și cazuri în care această dispunere dă naștere unui unghi ascuțit.

Buze. 2.a. Buză înaltă de 2,1 cm cu grosimea de 1,8 cm, incluzând și peretele amforei, puțin profilată și rotunjită; b. Buză profilată, semicirculară, cu raza maximă de 1,8 cm de la suprafața exterioară a gitului amforei și cu o mică șanțuire la bază.

Gituri. 3.a. Git cilindric, îngust cu diametrul interior de 2,6 cm și exterior de 5—5,3 cm. Amforele cu git îngust sint asociate de regulă cu torți de tipul *Ta*, *Tb* și *Tc* (Pl. I/4; II/2; IV/2, 5); b. Gitul cilindric larg (d. 11 cm), dar scurt (Pl. I/1; II/1, 3, 5, 6), asociat de obicei, nu exclusiv, cu torți tip *Td* și buze *Ba*; c. Git cilindric larg (d. 11,1 cm), relativ înalt (17,3 cm), adeseori ușor umflat la jumătatea distanței între buză și umărul amforei frecvent asociate cu torți tip *Td*.

Fund. 4.a. Fund cu suport inelar cu marginea dreaptă la interior și puțin arcuită la exterior; b. Fund cu suport inelar cu convexitate la interior și marginile ușor arcuite la exterior; c. Fund terminat cu un cilindru îngust și cu baza rotunjită „în ghindă”.

* Partea I-a în *ArhMold*, XI, 1987, p. 103—111; II — *ArhMold*, XII, 1988, p. 53—103; III — *ArhMold*, XIV, 1991, p. 43—53.

¹ S. Sanie, *Importuri elenistice și romane în câteva cetăți și așezări dacice din Moldova*, în *SCIV*, 24, 1973, 3, p. 407—434.

Cele patru amfore confecționate din pastă albicioasă sau alb-gălbuie întregi (Pl. I/1, 3) sau cărora le lipsesc doar o parte a gîtului și torțile (Pl. I/5 ; II/4) aparțin unor tipuri diferite avînd însă și elemente asemănătoare. Cu toată imensa literatură acumulată² în cei aproape 100 de ani de la publicare tipologia amforelor schițată de H. Dressel (CIL, XV, tab. II) continuă să-și păstreze utilitatea. Între amforele întregi descoperite la Barboși pot fi remarcate cele asemănătoare sau identice tipului 3 (cf. I/1) și 5 (cf. Pl. I/3 și II/4) din tabelul lui Dressel. Nu mai menționăm amforele fragmentare.

Descoperirea depozitului de la Tulcea cu 119 amfore i-a prilejuit lui A. Opaif o cercetare sistematică în care a preluat și completat judicios tipologia existentă³. Lucrarea sa, la care ne vom raporta, se înscrie în eforturile către o clasificare tipologică acceptată de majoritatea cercetătorilor.

Amfore de acest tip au cunoscut o deosebită răspîndire și este dificilă stabilirea centrelor de producție din care provin. Numărul lor este mare atît în spațiul Greciei⁴, cît și în orașele micro-asiatice, în cele de pe litoralul Mării Negre etc.⁵ sau în cetățile geto-dacice est-carpătice (Poiana, Brad, Răcățau de pe firul Siretului)⁶. Amfore de acest tip au fost găsite în nivelurile arheologice care datează din ultima treime a secolului I î.e.n., continuă în întreg secolul I e.n. fiind mai numeroase în prima lui jumătate. Faptul că păstrează asemănări cu amforele cosiene din secolele anterioare, dar și cu cele sinopiene care imită tipul italic fac ca originea lor să rămînă ipotetică.

A. Opaif remarcă existența aceleiași inscripții la Tulcea (Aegyssus) pe amfora nr. 2085 OMA și pe gîtul fragmentar al unei amfore de tip apropiat de la Barboși—Galați. Fără a da o explicație celor trei litere consideră că această însemnare pare a proba că *graffiti* erau executați pe locul exportării și nu la destinație, ceea ce ar sublinia în plus originea comună a acestor două amfore. Fără a exclude această ultimă posibilitate menționăm că noi am explicat OMA — O(οίvoϛ)MA = 41 sextari adică 22,427 l, cifră indicînd o măsură de capacitate care normal poate avea o anumită, frecvență între *graffiti* și *tituli picti*. Sint destule argumente care nu le înfățișăm aici, că cei mai mulți *graffiti* sint însemnări de la locul desfacerii (vinderii) și nu al umplerii amforelor.

Două amfore aparțin unor descoperiri mai vechi⁷ și alte două, unora recente, inedite.

1. Amforă restaurată, căreia îi lipsesc gîtul și torțile. Amfora are umărul rotunjit, cu trecerea lină atît spre gît cît și spre corpul ovoidal terminat cu fund inelar tip *Tb*. Segmentul de toartă păstrat pe umărul amforei arată că torțile erau profilate tip *Tc*. Forma și dimensiunile (în. max. 43 cm și d. max. 34 cm) anunță deja tipuri de amfore frecvente în secolele următoare (Pl. I/5).

2. Amforă restaurată din care lipsesc buza, torțile și o parte din gît. Ultimele două elemente pot fi însă corect reconstituite (Pl. II/4). La gîtul cilindric cu diametrul probabil la gură de 12 cm se poate observa începutul unei lărgiri. Torțile din care se mai păstrează fragmente la baza umărului sint bifide (tip *Td*). Corpul cilindric la partea superioară se subțiază treptat terminîndu-se conic printr-un picior în formă de ghindă (tip *Te*). Amfora întreagă era de dimensiuni destul de mari dacă avem în vedere că numai partea păstrată are înălțimea de 83 cm și d. max. 30 cm.

3. Amforă cu buza semirotondă (tip *Bb*), lărgimea la gură de 11 cm, gît relativ scurt cu o canelură pe direcția liniei de unire cu umărul tronconic al amforei (Pl. I/1). Torțile bifide (*Td*) sint prinse sub buză și pe mijlocul umărului amforei. Corpul cilindric în primele două treimi a lungimii sale se subțiază treptat terminîndu-se printr-un mic picior conic (în. 95 cm și d. max. 29 cm). Este un tip de amforă cu perioada de maximă răspîndire în secolele II—I î.e.n. care continuă cu minime modificări și la începutul secolului I e.n., bine cunoscut în lumea greco-italică, dar și în teritoriile apropiate⁸. Între amforele depozitului de la Aegyssus își găsește apropiate asemănări cu cele de Tip III, fig. 4/1⁹.

4. În sfîrșit din aceiași culoare de pastă este confecționată o altă amforă restaurată (Pl. I/3a și 3b ; Pl. III/1a și 1b) cu buza semirotondă (tip *Bb*), gîtul cilindric înalt, umflat la partea superioară. O canelură marchează trecerea la umărul îngust și scurt. Torțile bifide (*Td*) sint prinse sub buză și la baza umărului amforei. Corpul aproape fusiform, cilindric în prima parte se subțiază treptat terminîndu-se probabil—extremitatea inferioară a amforei lipsește—conic (în 94 cm și d. max. 23 cm). Este un tip de amforă cunoscut în orașele pontice¹⁰ bine atestat și în majoritatea cetăților și așezărilor geto-dacice est-carpătice¹¹. Între amforele depozitului de la Aegyssus ea

² J.-Y. Empereur și Y. Garlan, *Recherches sur les amphores grecques*, Atena—Paris, 1986, BCH, Supl. XIII, cf. ampla recenzie datorată lui A. Avram și A. Opaif, în *Dacia*, N.S., XXXI, 1987, 1—2, p. 135—144.

³ A. Opaif, *Un dépôt d'amphores découvert à Aegyssus*, în *Dacia*, N.S., XXXI, 1—2, 1987, p. 145—155.

⁴ H. S. Robinson, *The Athenian Agora*, V, *Pottery of the Roman Period*, Princeton, 1959, pl. 3.

⁵ Cf. I. B. Zeest, *Керамическая тара Боспора*, MIA, 83, Moscova, 1960, pl. XXVI/61 a lucrată în pastă de culoare deschisă sau 62b din pastă roșiată.

⁶ S. Sanie, *Civilizația geto-dacică la est de Carpați în secolele II î.e.n. — II e.n.*, ms., p. 197—200.

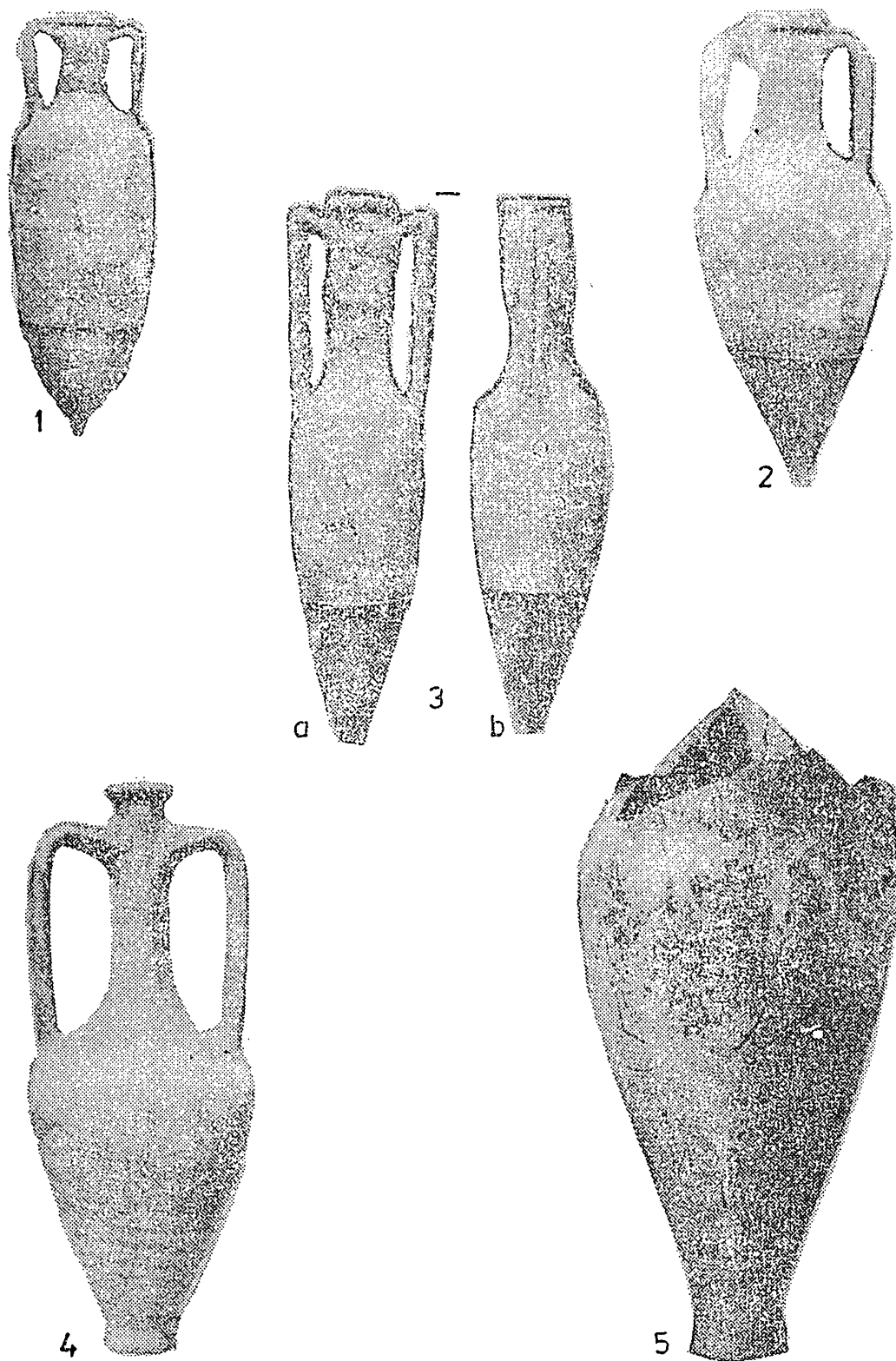
⁷ Idem, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei (sec. II î.e.n. — III e.n.)*, Iași, 1981, p. 130.

⁸ I. B. Zeest, *op. cit.*, pl. XXIV/52a.

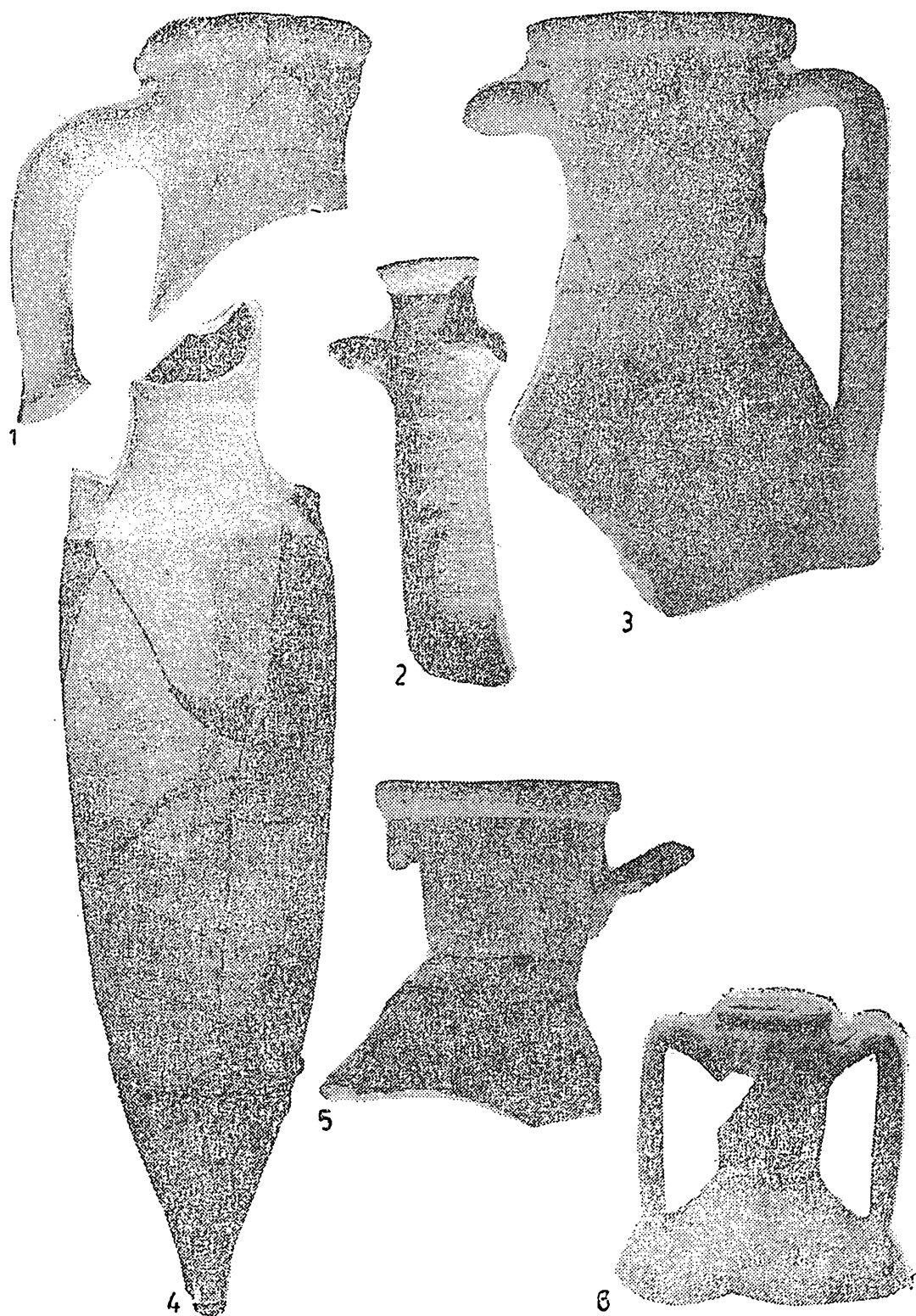
⁹ A. Opaif, *op. cit.*, p. 149—151.

¹⁰ I. B. Zeest, *op. cit.*, pl. XXVI/61a.

¹¹ S. Sanie, *Civilizația geto-dacică*, ms. p. 199.

Pl. I. Amfore din pastă albicioasă (1, 3, 5), alb-gălbuie-róz (4) și roșcată (2).

Pl. II. Amfora întregită (4) și diferite tipuri de gîturi și torți din același nivel.

este asemănătoare cu cele clasificate la tip V¹² răspindite în secolul I î.e.n. și prima jumătate a secolului I e.n.

B. Pasta *roz (roz-gălbuie)*, din care sînt confecționate un număr mai restrîns de amfore, are în compoziție bucățele de cărbune și mai puțin mică decît categoria A. La fel ca la amforele din pastă albicioasă și alb-gălbuie consistența pastei este variabilă, de la pastă dură, aspră la pipăit la cea mai puțin compactă întilnită îndeosebi la amforele de capacitate mai mică; 1. *Torșile* fragmentare sînt de tipul *Tb* și *Td*; 2. *Buzele* acestor amfore aparțin tipurilor *Ba* și *Bb*; 3. *Gitul* aproape întreg are diametrul interior de 2,7 cm și diametrul exterior de 5,7 cm; 4. În afara tipurilor de *funduri* cunoscute și la grupa anterioară tipurile *Fb* și *Fc* pot fi remarcate alte două tipuri: *Fd*, fund cilindric compact ce se subțiază în trepte, terminîndu-se cu un cilindru cu marginile bazei rotunjite și *Fe*, asemănător tipului *Fd*, dar penultimul cilindru este înlocuit cu un bulb.

Amfora întregă lucrată din pastă roz-gălbuie este de tipul cu buza profilată (*Bb*), gitul îngust (în 24,5 cm; d. int. 5 cm; d. ext. 0,3 cm) cu torși profilate (*Tc*), ușor arcuite pe direcția prinderii sub buze și pe umărul amforei. Corpul oviform cu suprafața ușor vălurită se termină cu fund inelar apropiat de tipul *Fb* (în 58 cm; d. gurii 7,8 cm; d. fund 4,8 cm). Este un tip de amforă cu o foarte mare răspindite în preajma Donului, a Mării de Azov, în spațiul nord-vest pontic, în așezările sarmatice din secolul I e.n. etc.¹³ Aceste amfore sînt cunoscute de la sfîrșitul secolului I î.e.n., dar cele mai numeroase aparțin secolului I e.n. și apar cu minime metamorfozări și în secolul următor. Amfora de la Barboși este foarte apropiată ca aspect de cea din mormîntul 79 de la Tanais găsită împreună cu monede din epoca lui Augustus¹⁴. Acest tip de amfore apare în toate așezările geto-dacice est-carpatice¹⁵ și în mici depozite de amfore între descoperirile sarmatice timpurii¹⁶.

C. Pasta de culoare *brun-roșcată cu nuanțe pînă la cărămiziu deschis* este densă cu multă mică și alte particule minerale în compoziție. În situația în care nu am efectuat nici o analiză chimică sau vreun studiu petrografic al vreunui fragment, cele consemnate se bazează pe observațiile asupra suprafețelor și îndeosebi în secțiunea torșilor. La această culoare de pastă în afara tipurilor descrise sînt frecvente și alte tipuri de torși.

1. *Tc*. Toartă ovală apropiată de o elipsă în secțiune, cu o înălțare centrală aproape triunghiulară. Torșile tip *Tc* au aparținut foarte probabil unor amfore de dimensiuni mari căci sînt mai groase decît cele de tip *Ta*, *Tb*, *Tc* și *Td* avînd d. mare de 4,7 cm, d. mic 3,3 cm și sînt acoperite cu angobă roșcată.

Tf. Toartă în secțiune apropiată de cerc, cu o șanțuire centrală adîncă. Un tip ce pare a fi intermediar către toarta bifidă. Are d. mare 3,3 cm și d. mic 2,2 cm. Aparține unei amfore ce a fost acoperită cu angobă roșcată.

Tg. Toartă cu o secțiune în formă de elipsă, cu cele două diametre apropiate ca valoare 4,2—5,5 cm. Aceste torși masive care aparțin unor amfore de mari dimensiuni se întilnesc și în secolele următoare.

Th. Toartă în formă de elipsă în secțiune, cu o adîncitură mediană longitudinală și diferența mare între cele două diametre: D. 5,1 cm; d. mic 2,1 cm. Și acest tip de toartă este reintilnit și în secolele următoare.

Ti. Toartă aproape dreptunghiulară în secțiune, cu colțurile bazei rotunjite și cele superioare ușor supraînălțate căpătînd astfel un contur asemănător unei corăbii.

2. În afara tipurilor *Ba* și *Bb* la amforele confecționate din această pastă pot fi remarcate următoarele forme de buze:

Bc, buză semicirculară, cu lățimea maximă de 3,1 cm și înălțimea 1,9 cm, cu șanțuire la partea inferioară lîngă gitul amforei. Astfel de buze au fost remarcate mai ales la amfore de dimensiuni mari, cu torși tip *Tg*.

Bd, buză fațetată cu șanțuire la bază puțin pronunțată. Apare la amfore cu torși tip *Tc*.

Be, buză asemănătoare cu *Ba*, dar cu șanțuire la bază.

Bf, buză profilată semicircular la exterior, formînd un unghi drept la partea inferioară. Apare la amfore cu torși tip *Ti*.

Bg, buză în formă de arc de cerc la partea superioară și dreaptă la bază cu șanțuire lîngă gitul amforei. Apar la amfore cu torși *Te* și *Tf*.

3.G. Fără a avea vreun git de amforă întreg, în afara amforei a cărei descriere urmează, judecînd după fragmentele de git descoperite, cu buze *Be* și *Bg* de 13 și 17 cm, diametrul gurii la aceste exemplare a putut fi de aproximativ 20 cm.

4.*Ff*. Sînt atestate mai multe funduri terminate printr-un cilindru compact cu marginea bazei ușor rotunjită. Cilindrul masiv are în. de 5—8 cm, iar d. bazei 4—5 cm.

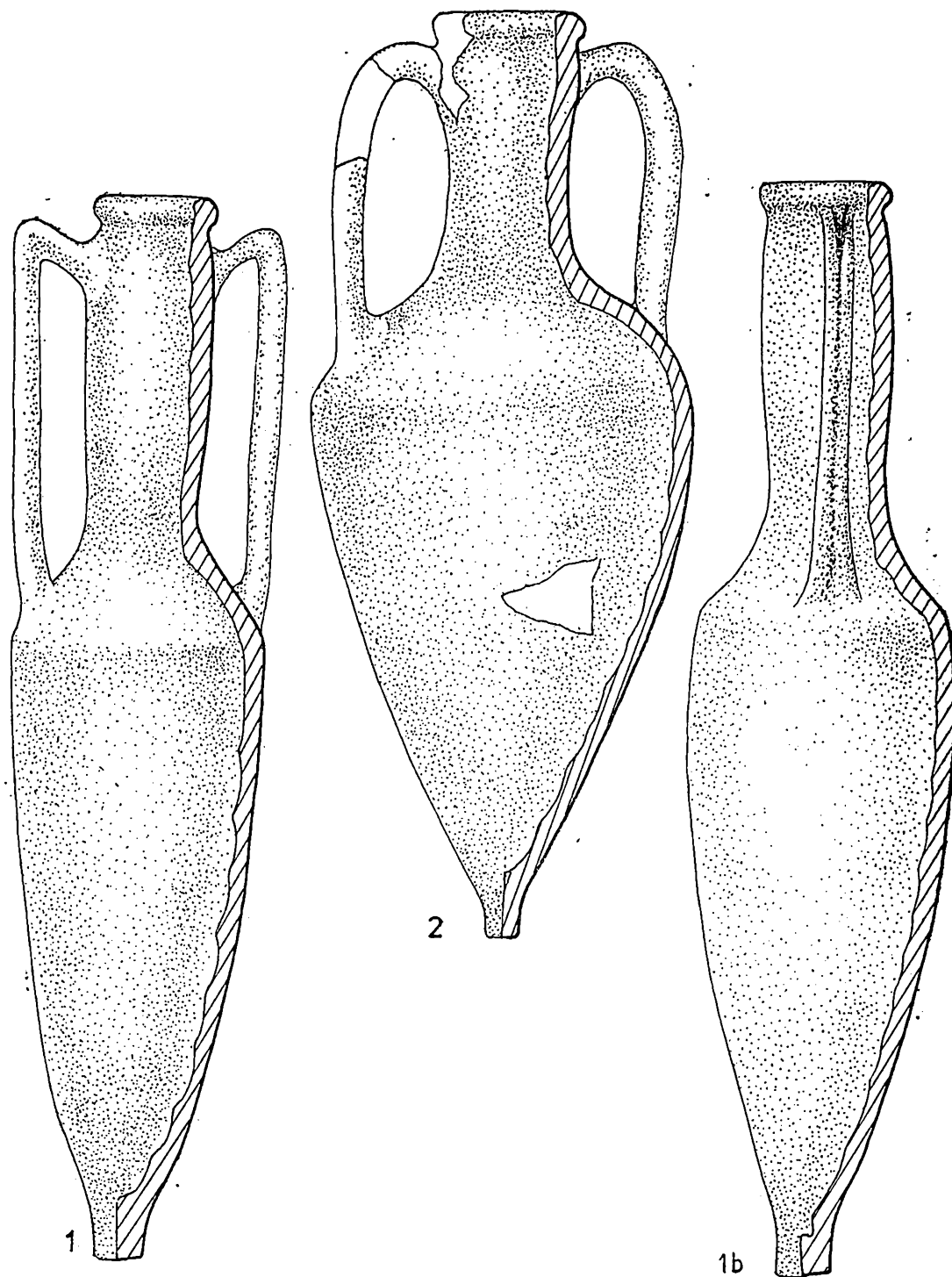
¹² A. Opaît, *op. cit.*, p. 151—152, p. 155, fig. 5/6—10.

¹³ I. B. Zest, *op. cit.*, p. 110, 117—118, 121—122, Pl. XXVIII/64a, 64b; D. B. Šelov, *Узкогорлые светогляные амфоры первых веков нашей эры*, Классификация и Хронология, în *KS*, 156, 1978, p. 16.

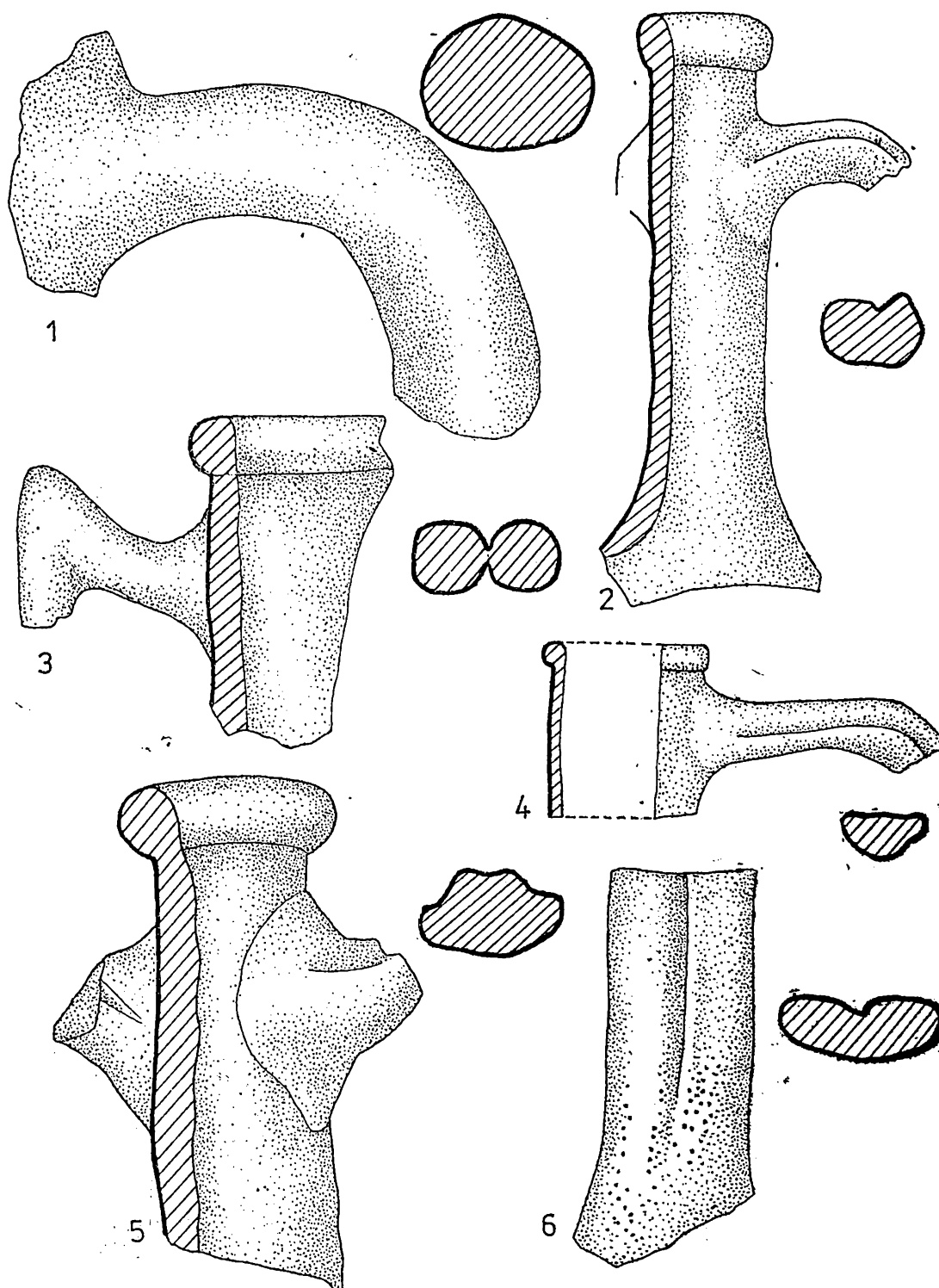
¹⁴ D. B. Šelov, *op. cit.*, fig. 1/1.

¹⁵ S. Sanic, *Civilizația geto-dacică*, (vezi nota 6).

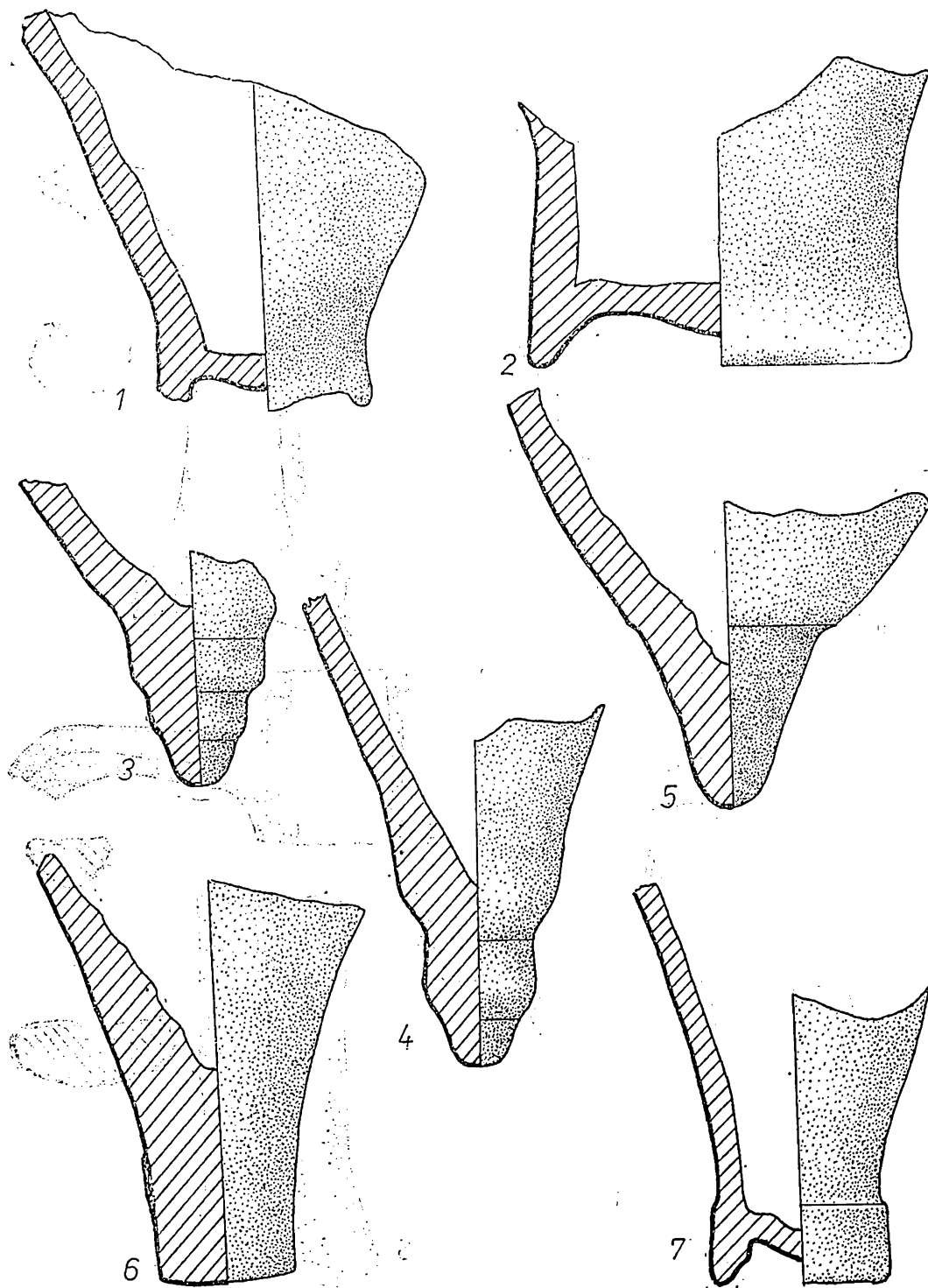
¹⁶ V. Grosu, *Хронология памятников сарматской культуры. Днестровско-Прутского междуречья*, Chișinău, 1990, p. 130.

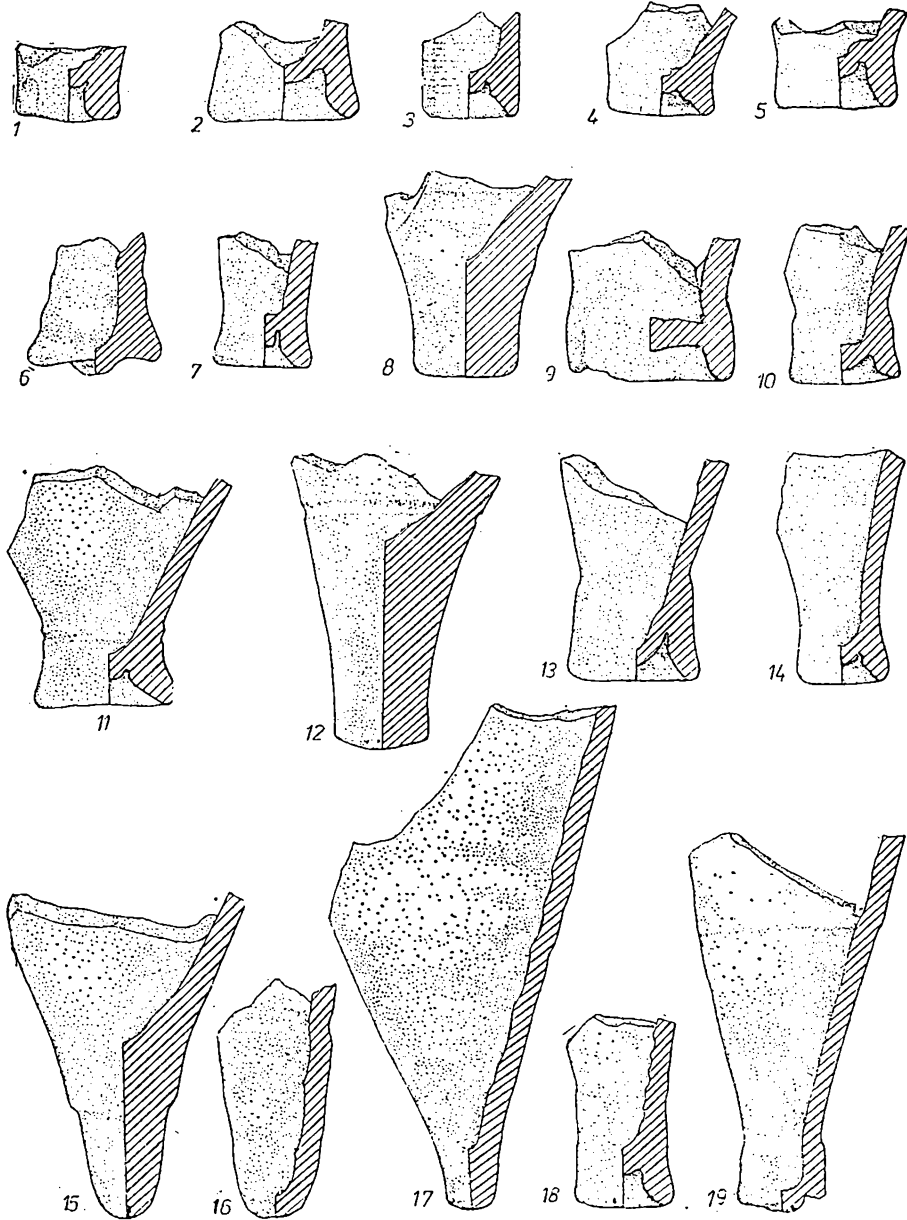
Pl. III. Amfore din pastă albicioasă (1) și roșietică (2).

Pl. IV. Fragmente de gituri și torți de amfore din pastă albicioasă și alb-gălbui-ros: *Tg* (1); *Tb* variantă *Td* (37; *Te* -, variantă (4); *Tc* variantă (5); *Th* (6).

Pl. V. Funduri de amfore: Fa cu variante (1, 2, 7); Fd (3); Fe (4); Fg (5).

Pl. VI. Funduri de amfore: *Fa* cu variante (1–5, 7, 9–11, 13–14, 18); *Fb* (6, 19) *Fc* (15); *Ff* (12); *Fg* cu variante (16, 17).

Fg. Picior conic format ca o continuare a liniei corpului amforei.

Amfora întreagă la acest tip de pastă are buza evazată triunghiulară în secțiune (*Bh*), gura largă, gîtul cilindric potrivit ca înălțime, umărul amforei tronconic, un pic convex, are o clară linie de separare de corpul aproape conic al amforei terminat cu fund cilindric masiv (*Ff*). Torțile profilate cu secțiune mediană (*Ta*) sînt prinse sub buză și pe mijlocul umărului. Amfora (în. 86 cm și d. max. 27 cm). Este apropiată ca formă și dimensiuni de varianta C a tipului III între cele descoperite la Aegyssus¹⁷. Fragmente din acest tip de amforă sînt numeroase în descoperirile de la Barboși (Pl. I/2 și III/2).

D.a₂. Amfore cu inscripții. Un fragment din gîtul unei amfore de mari dimensiuni, cu d. 12 cm și gr. 2,1 cm, lucrată din pastă densă, alb-gălbuie, găsit în S.I-1963, are la treimea inferioară a gîtului o inscripție englifă *CCF* (Pl. VII/5). Literele *C* au o formă circulară, punct la mijloc și d. 1,3—1,5 cm. *F* are hasta verticală de 1,8 cm și cele horizontale de 0,8—1,0 cm.

Între amforele ștampilate cu inițiale ce reprezintă *tria nomina* cele cu *CCF* nu sînt cunoscute decît prin două exemplare ce provin din Italia și Anglia¹⁸. Una din lecturile date inscripției este *C C(Alpurni) F(laci?)*¹⁹. Inițialele *CCF* mai pot fi abrevierea numelui C. Caristianus Fronto, senator în timpul lui Domitianus și printre cei interesați în producerea amforelor²⁰, cunoscut prin stampilele *C.CAR.FRONT*.

O însemnare puțin obișnuită apare pe un fragment (11,2 × 8,3 × 0,65 cm), din zona gîtului unei amfore lucrată din pastă gălbuie pigmentată, acoperit cu o angobă tot gălbuie o nuanță mai deschisă, găsit în locuința L₁N-S1 la adîncimea de 1,70—2,00 m din nivelul III al cetății geto-dacice. Inscripția cu litere cursive grecești de dimensiuni inegale (0,25—0,65 cm) și o monogramă (în. 1,35 cm) este pictată cu vopsea neagră (Pl. VII/1). Primul rînd începe cu *E*, a doua literă este *Π* asemănătoare cu *M*, iar a treia *I*, formînd așadar prepoziția *Ἐπι*. Următorul cuvînt are prima literă *D* cu ductul apropiat de un *A* culcat, formă frecventă în textele cursive atît în secolul II î.e.n., cît și în secolul I e.n.²¹, succedată de un grup de litere *ου*, un *o* de forma literei finale, *ι* și *ου* — *Διονυσίου*, antroponimul *Διονύσιος* la cazul genitiv. Deasupra acestui prim rînd, începînd din direcția literei *o*, puțin șterse, vopseaua avînd nuanță roșietică, scrise oblice și mai puțin clar la înălțimea literei *o*, pot fi observate literele *α**σ**τ**υ*. La capătul acestui rînd se mai disting cu dificultate, fiind în parte șterse, alte trei litere *Χωρ*²².

Monograma din r. 2 are o alăturare de litere neîntilnită în textele inscripțiilor ceramice care ne-au fost accesibile. Pluralitatea semnificațiilor acestor monograme: numele abreviat al meșterului, o funcție în cadrul colectivității, conținutul recipientului etc.²³ amplifică numărul lecturilor verosimile. Posibil ca pe hasta literei *P* să fie doar *N* în ligatură cu *E* — deci *NEP*, dar nu pot fi excluse total variantele *AN*, *APV* sau *ΠN*. După *N*, posibil să fie *OE* sau *A* în ligatură cu *E*. În funcție de toate aceste lecturi verosimile șirul vocabulelor rezultate ar putea fi: *APVE*, *APVE ΠPVE* *NEP*, *AVEP* sau *ΠVEP*. Numele grecești care încep cu *NEP* sau *NEPI* sau care au în componență aceste silabe sînt destul de rare²⁴. Puțin probabilă dar necesar a fi menționată totuși este întregirea *Νεσ(τ)ε(ρος)* — „inferior”, „care este jos”, fie pentru a face cunoscută împărțirea conținutului recipientului, fie pentru indicarea unei ofrande pentru zeii infernului (οἱ νεότεροι θεοί) sau pentru morți (οἱ νεότεροι). În sfîrșit amintim că valoarea numerică a literelor *NPE* este 135 și posibilitatea despărțirii *NP* — 130 și *E* semn pentru *μετρηται*.

Dacă am admite că litera din vîrfurile hastei este *o*, atunci grupul *οινος* poate fi o abreviere a cuvîntului *οἴνοις* — *οῦς* — *οεσσα*, *οῦσσα*, *έινδον* — „de vin”, „făcut cu vin” (*οἶνος*). *Χωρ* are foarte multe posibilități de întregire. Însemnarea se încheie cu *Διόφιλω* — dativul antroponimului teoforic puțin frecvent *Διόφιλος*²⁵.

Menționăm că sînt atestate numeroase inscripții ceramice care conțin declarații de adorare a unor divinități precum *Zeῦ φίλε* — „Iubesc pe Zeus”²⁶, situație diferită de cazul de față.

Textul inscripției ar fi: *Ἐπι αστυ (νομου) Διονυσίου/Νερι* sive *οινε Διοφιλω*.

¹⁷ A. Opait, *op. cit.*, p. 151, fig. 4/4.

¹⁸ M. H. Callender, *Roman Amphorae with Index of Stamps*, Londra, 1965, p. 94.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*; W. Dressel, CIL, XV, 3427, cf. CIL, III, supl. 14192. Între contribuțiile ulterioare amintitei lucrări a lui M. H. Callender amfore cu ștampile cu litere latine: E. Rodriguez-Almeida, *Monte Testaccio: I Mercatores dell'olio della Betica*, în *MEFRA*, 91, 1979, 2, p. 883.

²¹ F. G. Kenyon, *The Palaeography of Greek Papyri*, Oxford, 1899, tabel după p. 128; E. M. Thompson, *Handbook of Greek and Latin Palaeography*, Londra, 1906, tabel după p. 148; V. Gardthausen, *Griechische Palaeographie*, Leipzig, 1913, Taf. 1.

²² Ambele au interesante posibilități de întregire. Faptul că, obișnuit, la ștampile, numele precedat de *ἐπι* este al unui magistrat eponim menționăm doar completarea *αστυ(νομου)*.

²³ W. Larfeld, *Griechische Epigraphik*, Leipzig, 1914, p. 280—281; R. B. Ahmerov, *Ο κασιμακ κεραμικοεκνηκ μαστερος ε λιμενικησολο Χερσονησ* în *VDI*, 3(37), 1951, p. 77—84.

²⁴ W. Pappé, *Wörterbuch der Griechischen Eigennamen*, Dritte Auflage neu bearbeitet von G. E. Benseler, I, Braunschweig, 1911, p. 990, pentru *Νεπις* și *Νεριος*; L. Zgusta, *Die Personennamen griechischer Stüde der nördlichen Schwarzmeerküste*, Praga, 1955, p. 345, & 815, între numele de persoană romane. Cel de față e echivalat cu lat. *Numerius*.

²⁵ W. Pappé, *op. cit.*, p. 313.

²⁶ CIG, IV, 8291.

Inscripția de pe amforă, poate conține și transcrierea parțială a unei inscripții cu mare probabilitate rhodiană sau cnidiană. Un preot al lui Helios cu numele Dionysos este atestat la Rhodos între anii 200—180 î.e.n.²⁷ dar nivelul D₃ în care a fost găsit fragmentul de amforă aparține secolului I e.n.²⁸ Pe o ștampilă cnidiană mai târzie reîntâlnim de asemeni textul din r. 1 al însemnării²⁹. Numele fiind de largă răspindire nu poate fi vorba de o unică opțiune. Cele câteva litere izolate dintr-o ștampilă, roase și acoperite de angobă nu pot ajuta la o rezolvare sigură. Transcrierea textului mai lung a unor ștampile nu doar a unor nume cunoaște puține analogii și ar fi o primă atestare între descoperirile de pe teritoriul actual al țării noastre.

Fragment de amforă confecționată din pastă cărămizie, acoperită cu angobă gălbuie (lg. max. 4,15 cm; lț. max. 6,8 cm; gr. 1 cm), care păstrează cinci litere pictate cu vopsea neagră dispuse pe două rânduri. Fragmentul a fost găsit în cel de al III-lea nivel al cetățuii geto-dacice (Ba. 1982, L₁N, — 2,00 m). Semnificația numerică AY — 430; POY — 570. Sint și amfore pe care POY este abrevierea pentru Ρούφος³⁰, iar Av pentru Λύκιος sau Λυκίων (Pl. VII/3).

Fragment din gitul unei amfore (lg. 8 cm; lț. max. 10 cm; gr. 0,5 cm), care are pictate cu vopsea neagră litere cursive MO (în. 1,15 cm). Posibil indicarea lunii Μουναχίων — corespunzătoare lunii aprilie, sau *modius* (8,75 l) sau Μητροται — 70. Ba. 1983, Cas. I, L3N (Pl. VII/4).

Fragment din zona gitului unei amfore confecționată din pastă roșietică cu mică și bucățele de ceramică ca degresant (în. 12 cm; lț. 6,5 cm; gr. 0,9 cm), care are incizate literele K și un segment din hasta oblică a altei litere foarte probabil A (în. literei 3,3 cm). Valoarea numerică indicată de cele două litere este 21. Ba. 1981, L₁N.

Fragment de amforă, se pare din zona gitului, confecționat din pastă cărămizie cu bucățele de calcar în compoziție, acoperit cu angobă gălbuie (4,9 × 4,55 × 1,1 cm). Fragmentul păstrează o însemnare pictată cu litere negre (Pl. VII/2). Dacă primele două litere Av sînt clare prezența literei I în imediat apropiere a lui T ar putea crea impresia greșită că cea de a treia literă este Π. Mai poate fi observat și un fragment foarte probabil din γ. În această lectură r₁ ar conține un antropomim posibil în genitiv Αντιγ(ένες sau ους) și r₂, π numeralul 5 sau 80 (Pl. VII/2).

D.b). Ceramică de lux. Ceramică cu glazură. Din această categorie ceramică au fost găsite 4 fragmente de la 3 recipiente diferite, foarte probabil *skyphoi*. Fragmentul 1 din partea cilindrică a vasului (l. max. 7,9 cm; în. 5,35 cm; gr. 0,21—0,35 cm) este confecționat din pastă brună-cărămizie, fină, compactă, acoperit cu glazură de culoare oliv-maronie atât la suprafața interioară, cât și cea exterioară, decorat cu ornamente de culoare galbenă obținute prin tehnica barbotinei. În două locuri ornamentele au culoare albă ca alabastru, dar avînd duritatea smaltului alb (Pl. VIII/3a; IX/6a). Ba. 1963, Cas. A, Gr. C). Suprafața exterioară are următoarele ornamente: sub marginea vasului un șir orizontal de bobite întrerupt doar pe linia torșii, de o formă deosebită, păstrate pe fragment 9 în dreapta torșii și 6 în stînga ei. Sub acest decor punctiform pot fi văzute frunze de viță de vie stilizate, aproape cordiforme, asemănătoare însă și cu bucranii, pe fragment fiind vizibile 2 și 1/4 în dreapta torșii și 1 1/2 în stînga ei. În spațiul dintre aceste frunze apar grupuri de 7 puncte (bobite) dispuse circular, 6 pe circumferință și al 7-lea în centrul cercului. Din acest ornament s-au mai păstrat cîte un cerc și 5 puncte la dreapta și la stînga torșii. În sfîrșit, către baza zonei cilindrice, înainte de linia porțiunii bitronconice, apare un cunoscut decor de „spirale în formă de S agățate” din care se păstrează două și jumătate în dreapta torșii și jumătate în stînga ei. Toarta propriu zisă de formă inelară, ovală în secțiune, este suprapusă de o placă orizontală rectangulară fixată sub buza vasului³¹. Marginile ei au forma unor capete de pasăre foarte stilizate (1,5 cm). Pe mijloc o bară flancată de volute duble dau părții centrale aspectul asemănător unei coloane cu capitel ionic. La fragmentul 1 „capitelul” e rupt la aproximativ o treime de capăt. Toarta inelară este sprijinită pe un suport în formă de pînten (în. 2,15 cm; lț. 1,35 cm) ce formează un unghi drept cu pereții vasului și se subțiază pe măsura coborîrii către bază. Această toartă complexă se înscrie între elementele care contribuie substanțial la apropierea recipientelor ceramicii glazurate de aspectul vaselor de argint, în primul rînd, dar nu în exclusivitate, de origine pergamană, precum cele din componența vestitului tezaur descoperit în preajma Pompeiului, la Boscoreale³².

Fragmentul 2, oliv, o nuanță mai deschisă (l. max. 6,5 cm; în. 5,55 cm; gr. 0,25—0,35 cm) cu același decor din care s-a păstrat: șirul orizontal de puncte (bobite), 5 în dreapta torșii și 3 în stînga ei; două frunze în dreapta torșii și ceva mai mult de jumătate în stînga ei; două grupuri circulare de bobite în dreapta și unul în stînga torșii și în sfîrșit două și jumătate spirale în formă de S

²⁷ Hiller v. Gaertringen, art. *Rhodos*, RE, suppl. V, Stuttgart, 1931, col. 837.

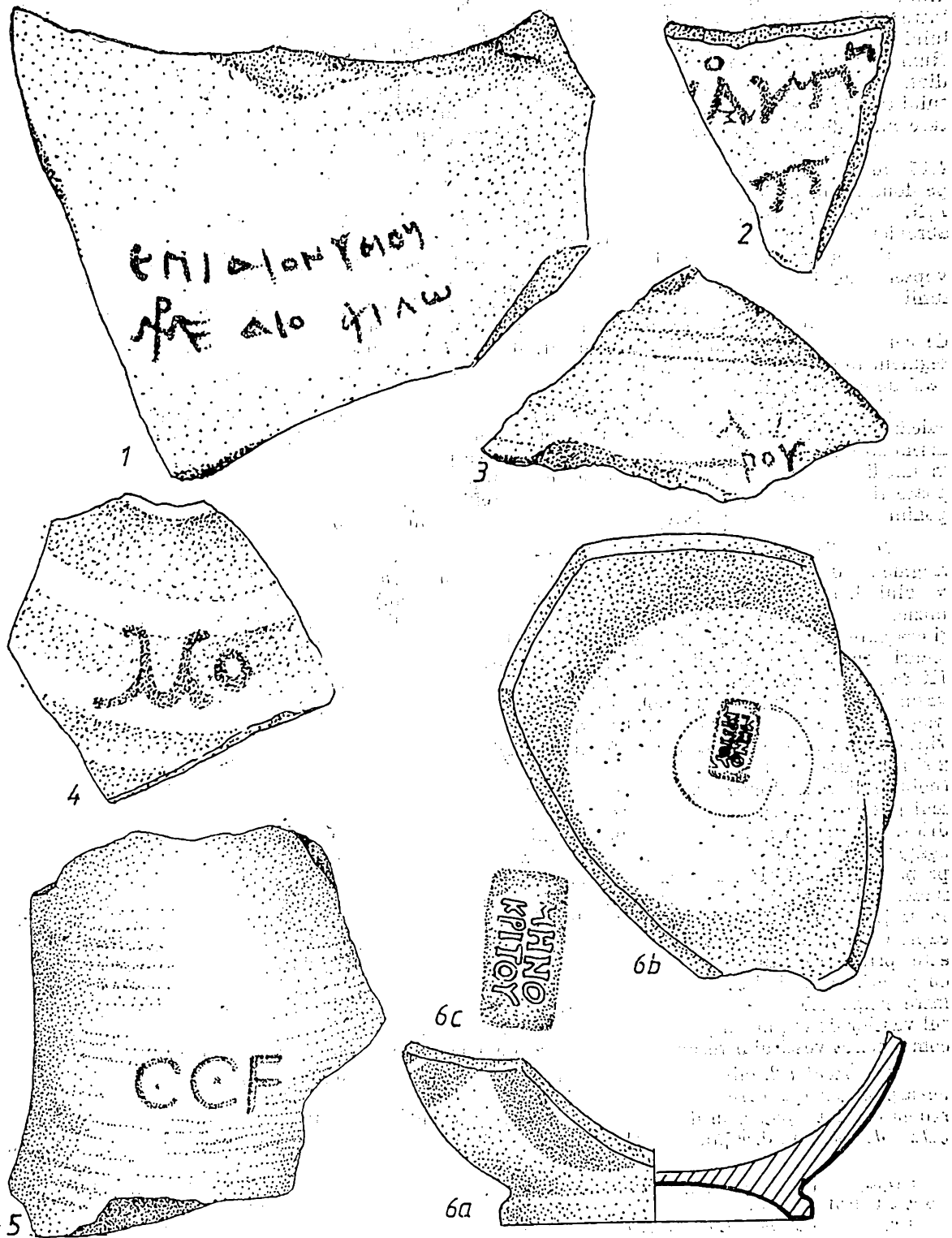
²⁸ S. Sanie, *Cetățuia geto-dacică de la Barboși (I)*, în *ArchMold*, XI, 1987, p. 106.

²⁹ Al. Avram și V. Sandu, *Toarte de amfore ștampilate din colecții particulare bucureștene*, în *SCIVA*, 39, 1988, 1, p. 56.

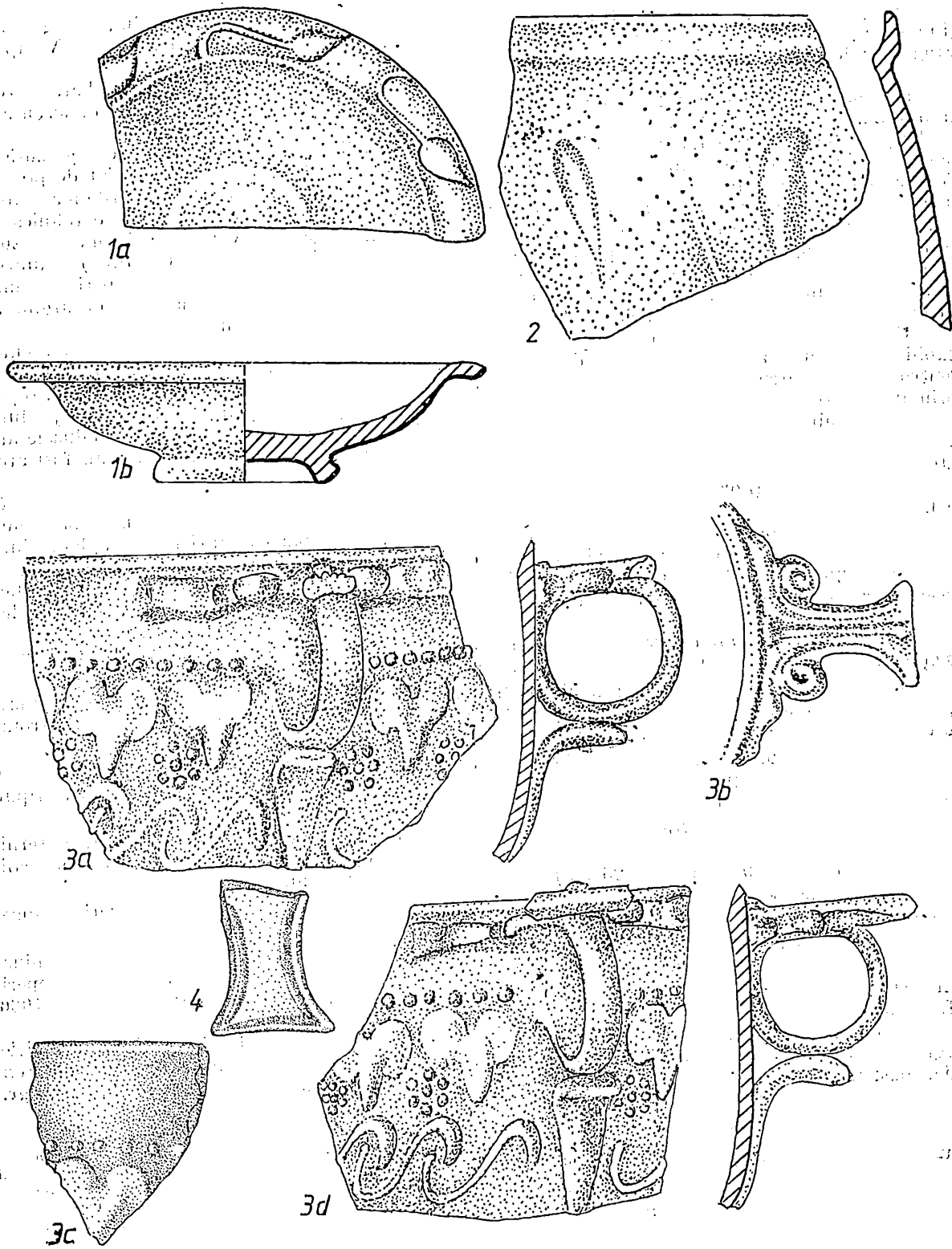
³⁰ M. Lang, *The Athenian Agora. Results of Excavations conducted by The American School of Classical Studies at Athens*, XXI, New Jersey, 1976, p. 47.

³¹ Pentru sugestiva denumire germană *Daumenplatte* nu a fost găsit un corespondent convenabil în limba română.

³² F. Baratte, *Un trésor d'argenterie du début de l'Empire. La trouvaille de Boscoreale*, în *Archéologia*, 54, 1973, p. 45 și urm. cu o foarte bună ilustrație.

Pl. VII. Fragmente de amfore (1-3) și de ulcior (4) cu însemnări pictate — titlul *picli*; gît de amforă cu ștampilă engleză (5) și cană (?) fragmentară cu ștampilă.

Pl. VIII. Ceramică decorată în tehnica barbotinei.

agățate în dreapta și jumătate în stînga torții. Toarta similară cu cea de la fragmentul 1 are placa orizontală întreagă cu lg. pe mijloc 3 cm de la pereții vasului. (Pl. VIII/3a și 3c; IX/6b și 6c).

Fragmentul 3 (l. 3 cm; în. 3,3 cm; gr. 0,3 cm) din partea-superioară a vasului, mai gros sus și mai subțire spre bază, păstrează 6 puncte din șirul orizontal și o jumătate de frunză (Pl. VIII/3c). *Fragmentele 2 și 3* aparțin aceluiaș vas.

Tot ceramicii cu glazură de culoare verde închis îi aparține un mic fragment (4) bara orizontală și o parte de toartă (lg. 2,6 cm; lț. max. 2,25 cm; gr. 0,45 cm) avînd o formă cunoscută la căni și *kantharoi* (Pl. VIII/4; IX/7).

Fragmentele descrise fac parte dintr-o specie a ceramicii de lux — ceramica cu glazură — semnalată într-un număr notabil de cetăți și așezări geto-dacice³³, care n-au beneficiat de prezențări mai ample foarte probabil și datorită stării fragmentare a recipientelor. Prin culorile lor — fond și ornamente — recipientele aparțin celor cu glazură din plumb (*Bleireliefkeramik*), o tehnică de confecționare cunoscută în Asia Mică la mijlocul secolului I î.e.n. Culorile verde și galben ale glazurii erau obținute dintr-un amestec de plumb topit (60—80% PbO) și siliciu (20—30% SiO) și dintr-o cantitate de oxid de fier și de cupru³⁴. Se consideră că însușirea unor tehnici din experiența milenară a Siriei în arta sticlăriei precum și confecționarea vaselor de metal, mai ales de argint au putut influența producerea, tipurile și decorul acestor vase a ceramicii cu glazură.

Cercetările de pînă acum la care o contribuție deosebită a avut A. Hochuli-Gysel³⁵ au putut stabili zonele microasiatice cu astfel de produse (*Tarsus, Antiochia, Labraunda, Pergamon* etc.). Pentru fiecare centru de producție au putut fi detectate elemente specifice în tehnică, forme, repertoriu de reliefuri, stil, calitate etc. Unele aspecte precum vopsirea repetată și aplicarea pe lutul crud al decorului în tehnica barbotinei ar apropia vasul — skyphos de la Barboși de produsele atelierelor din Smirna. Vasele cu două culori cu ornamente obținute în tehnica barbotinei au fost atestate numai în niveluri de locuire ulterioare anului 80 î.e.n.

Prin forma torțiilor, a marginii vasului, unghiulară la interior și decor fragmentele (1—3) de la Barboși aparțin cu mare probabilitate unui atelier din vestul Asiei Mici. Vase cu decor asemănător pot fi găsite pînă la mijlocul secolului I e.n. În lipsa principalei lucrări în acest domeniu, a faptului că nu există obiceiul aplicării ștampilei de meșter nu putem face atribuiri absolut sigure mai ales că au apărut destul de timpuriu imitații atât în ateliere italice cît și în cele sud-gallice. Aceste produse ceramice vor continua de altfel să fie produse tot în cantități reduse și în secolele următoare.

Ceramica *terra sigillata*, lisă sau cea ornamentată în tehnica barbotinei, va fi grupată în funcție de forma recipientelor determinată fără dubiu în cele mai multe cazuri.

Castron tronconic (Pl. X/3) lucrat din pastă cărămizie, compactă și bine arsă, cu ambele suprafețe acoperite cu un firnis de culoare roșietică (în. 6,5 cm; D.g. 11,8 cm; d. 5,6 cm). Castronul are umărul carenat și marginea verticală cu două șanțuiri. Ba. 1966, S. I, M17, — 2,35 cm.

Castron asemănător prin pastă și firnis cu castronul precedent (Pl. X/1), cu marginea ușor înclinată către interior (în. 5,5 cm; D.g. 10,5 cm; d. 4 cm). Restaurat circa 60%. Ambele tipuri sînt bine cunoscute în secolul I e.n. și în perioada ulterioară³⁶. Ba. 1964, S. I, — 1,80 m.

Fragment dintr-un *castron* cu marginea verticală dreaptă cu șanțuire sub buză, puternic carenat, o parte din corpul tronconic. Castronul a fost acoperit cu firnis de culoare portocalie (l.max. 9,9 cm; în. 3,9 cm; gr. 0,25 cm). Ba. 1964, S. I, — 2,10 m.

Fragment din partea superioară a unui *castron* asemănător cu primul dintre cele descrise (l.max. 5,3 cm; în. 3,5 cm; gr. 0,5 cm). Ba. 1966, C. I, — 1,80 m.

Fragment de *castronaș* din pastă cărămizie, tronconic, ușor rotunjit, foarte scund, terminat cu inel de susținere (l. max. 7,35 cm; lț. max. 3,9 cm; în. 2,4 cm; gr. 0,5 cm). Vasul era acoperit pe întreaga suprafață cu un firnis de culoare brună cu unele nuanțe maronii (Pl. X/8). Ba. 1966, C. I, — 1,90 m.

Fragment de *castronaș* asemănător cu exemplarul precedent, lucrat din pastă fină, cărămizie, marginea verticală evazată, avînd șanțuire la partea superioară, umărul carenat, corpul scund tronconic, păstrînd doar parțial inelul de susținere (l.max. 8 cm; lț.max. 3,9 cm; în. 2,8 cm; gr.

³³ I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană (sec. II î.e.n. — sec. I e.n.)*, Cluj, 1974, p. 212 și urm.: Costești, jud. Hunedoara; Crășani, jud. Ialomița; Ipotești, jud. Olt; Piatra Șoimului, jud. Neamț; Poiana jud. Galați; Răcăițu, jud. Bacău. Colegul V. Ursachi ne-a informat că și la Brad, jud. Bacău a fost găsită ceramică cu glazură.

³⁴ A. Hochuli-Gysel, *Späthhellenistische und Frühkaiserzeitliche Reliefkeramik in der Prähistorischen Staatssammlung in München, Bayerische Vorgeschichte-Blätter*, 44, 1979, p. 53—54.

³⁵ A. Hochuli-Gysel, *Kleinasiatische glasierte Reliefkeramik (50 v. Chr. bis 50 n. Chr.) und ihre oberitalischen Nat chamungen*, in *Acta Bernensis*, VII, Berna, 1977. Cartea lui A. Hochuli-Gysel, fiindu-ne inaccesibilă, unele elemente particulare ne sînt cunoscute doar din recenzia amplă și sistematică scrisă de V. von Gonzenbach in *Germania*, 57, 1979, p. 235—242.

³⁶ J. H. Holwerda, *Tlet laat gricksche en romeynsche ge- buiksardewerk nit bet Middelanisch-zee-gebred in het Rijk- museum van Outheden te Leiden*, Leiden, 1936, pl. 7, nr. 368

0,3 cm). Vasul păstrează atât la interior cât și pe cea mai mare parte a suprafeței exterioare un firnis de culoare portocalie (Pl. X/9). Ba. 1966, C I, -1,90 m.

Fragment de *farfurie terra sigillata* (Pl. VIII/1a, b), lucrată din pastă cărămidie densă și foarte bine arsă, acoperită cu o angobă de culoare roșiatică cu luciu specific. Farfuria are pe margine un decor în relief obținut în tehnica barbotinei format din frunze ascuțite. Codițele frunzelor sînt întoarse alternativ către interiorul și exteriorul farfuriei, care are un suport inelar³⁷. Tipul acesta de farfurii (Dragendorf 36) bine cunoscut de la mijlocul secolului I e.n.³⁸, foarte răspîndit în epoca Flaviilor este atestat și în secolul II e.n., mai ales prin exemplare de dimensiuni mai mari³⁹. Ba. 1964, S I, -2,00 m. În recenta lucrare sistematică asupra ceramicii *terra sigillata*⁴⁰ tipul acesta de farfurie este inclus la ceramica sud-galică, forma 39—A₂, cu datarea în limitele cronologice amintite.

Două fragmente din marginea verticală a unui vas, foarte probabil *platou*, lucrate din pastă fină cărămidie, compactă și bine arsă, acoperite cu un firnis strălucitor de culoare brun roșcată (1 — lg. max. 7,9 cm; în. 1,7 cm; gr. 0,5 cm; 2 — lg. max. 5,15 cm; în. 1,7 cm; gr. 0,5 cm). Partea superioară a marginii semirotondă (d. 0,9 cm) este ornată cu incizii verticale. Mijlocul concav este separat de partea inferioară convexă (d. 0,3 cm) printr-o canelură. Pe direcția marginii, la partea exterioară a corpului platoului pot fi observate două incizii circulare. Margini asemănătoare ca formă și identice ornamentate au și unele tipuri de castroane dar fragmentul I păstrează și o parte din corpul orizontal tipic platourilor. Cu un d. de aproximativ 17 cm s-ar înscrie între exemplarele de mărime mijlocie. Platouri de acest tip sînt frecvente între produsele arretine din prima jumătate a secolului I e.n.⁴¹

Dintre cele 4 fragmente din corpul altor platouri, unul singur a aparținut foarte probabil din același platou cu marginile descrise mai sus fără a-l putea completa direct (lg. 7,8 cm; lț. max. 5,35 cm; gr. 0,5 și 0,35 cm spre mijloc). Inelul de susținere scund se păstrează pe o porțiune de 7,6 cm. Pe fundul platoului este vizibilă o parte dintr-o însemnare cu vopsea roșie din care mai pot fi recuperate cu oarecare certitudine: Βυδοι/πι/φι.

Kantharos lucrat din pastă cenușie, compactă și bine arsă, acoperit cu slip care după ardere a căpătat o culoare galben-roșcată. *Kantharos*-ul are o șanțuire sub buză, corpul cilindric ușor reliefat în zona fixării torților, mijlocul subțiat, marcat printr-o linie în relief. Partea inferioară are o formă tronconică și se termină cu un inel de susținere. Vasului îi lipsesc ambele torți. (Pl. IX/1 și X/7) (în. 7,9 cm; d. gură 7,6 cm; d. fund 4,55 cm; gr. 0,35 cm). Ba. 1966, cas. I, M 4.

Kantharos din pastă de culoare cărămidie, compactă și bine arsă, acoperit la jumătatea superioară, neglijent și neuniform, cu angobă de culoare roșiatică (Pl. IX/3). Vasul are buza profilată și torțile arcuite (în. 6,2 cm; D. gurii 7 cm; D. max. 7,6 cm; fund inelar cu d. 3,7 cm). Ba. 1963, S.I.

Fragmente dintr-un *skyphos* lucrat din pastă fină, compactă, foarte bine arsă, de culoare gălbuie, acoperit pe ambele suprafețe cu un firnis de culoare portocalie, o nuanță mai închisă. Pe unele porțiuni firnisul are și nuanțe brune maronii (lg. max. 9,5 cm; în. 5,1 cm; gr. 0,3 cm). Marginea rotunjită la exterior este teșită la interior. Din corpul recipientului se păstrează aproximativ o treime cu ambele părți de formă tronconică (Pl. IX/5 și XII/7). O bară orizontală de forma unui capitel de tipul celor cunoscute la cupele Boscureale, descris la ceramica cu glazură, suprapune o toartă foarte probabil inelară după capetele păstrate. Ba. 1963, S. I.

Cinci fragmente din corpul cilindric al unei *căni*, lucrată din pastă gălbuie acoperită pe întreaga suprafață cu firnis de culoare cafenie (lg. max. 6,2 cm; lț. max. 9,8 cm; gr. 0,35 cm). Cana are marginea dreaptă la exterior și teșită la partea interioară și canelură sub buză. Toarta arcuită, ovală în secțiune este suprapusă de o bară orizontală (Pl. IX/2b). Pe suprafața exterioară sînt graffitate mai multe însemnări. Pe o „*tabula ansata*” apare un șir de X-uri alcătuind un decor reticular terminat cu cele două litere Δ dispuse aplecat și intercalate de acea linie verticală I. Ipoteza consemnării unor numere o considerăm improbabilă. Sub această însemnare apar literele Θ fragmentară sau Θ și C și la 1 cm distanță litera B. Sub toartă literele ΠΓ, posibil numărul 13 (în. lit. 0,6 cm). În dreapta torții, sus, o însemnare cursivă, o scriere mai neglijentă posibil *Capizac CO* sau *Capizac co*⁴². În sfîrșit pe mijlocul peretelui un S dispus orizontal și mai jos părți din alte două litere. Ba. 1965, S. II, -1,80 m.

Fragmente dintr-o *cănișă* lucrată din pastă gălbuie, o nuanță mai închisă, compactă, foarte bine arsă, acoperite cu firnis de culoare roșiatică. Fragmentele (1 — în. 7,6 cm; lț. max. 6,75 cm; gr. 0,25 cm; 2 — în. 2,75 cm; lț. 4,9 cm; gr. 0,25 cm). Cănișă are corpul globular, toarta trapezoidală în secțiune este prinsă la buză și în zona diametrului maxim. În stînga și dreapta torțiței

³⁷ Cf. Gh., Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1976, pl. XIII/192, 193, pentru secolele II—III e.n.

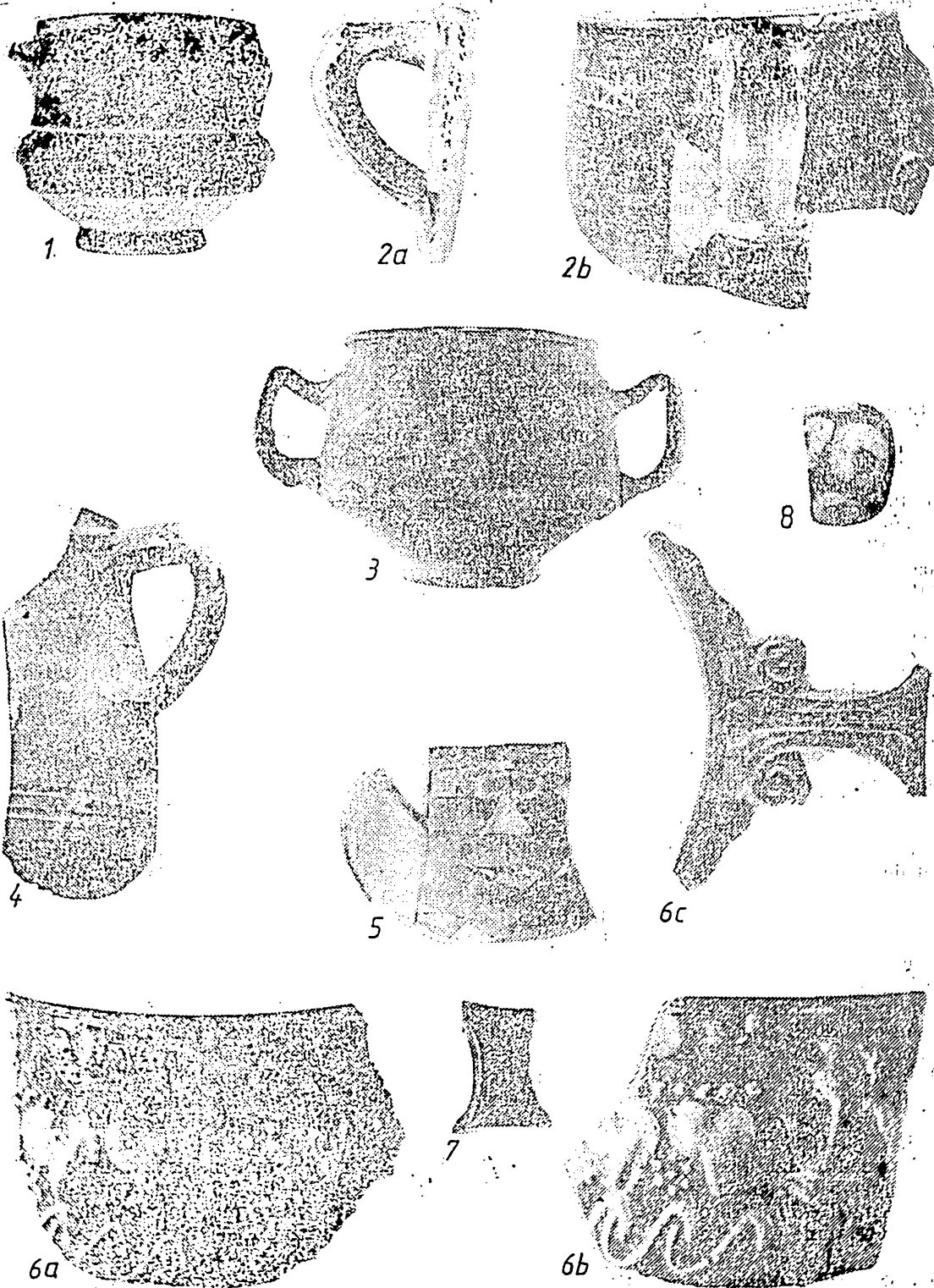
³⁸ J. H. Holwerda, *op. cit.*, p. 42, nr. 547.

³⁹ C. Gabet, *La céramique gallo-romaine recueillie à Pépi-ron (Charente-Maritime)*, Gallia, XXVII, 1969, 1, fig. 20, p. 38, fig. 21/2—5.

⁴⁰ S. Zabełlicky-Scheffenecker, in *Conspectus Formarum Terrae Sigillatae Italico Modo Confectae*, Bonn, 1990, p. 49.

⁴¹ *Ibidem*, p. 84.

⁴² L. Zgusta, *Kleinasiatische Personennamen*, Praga, 1964, p. 456, & 1376, n. 32 cuvintele cu Σροτ.

Pl. IX. *Kantharoi* (1, 3); fragmente de căni (2a, 2b, 4), fragmente de *skyphoi* (5–7) și mărgică (8).

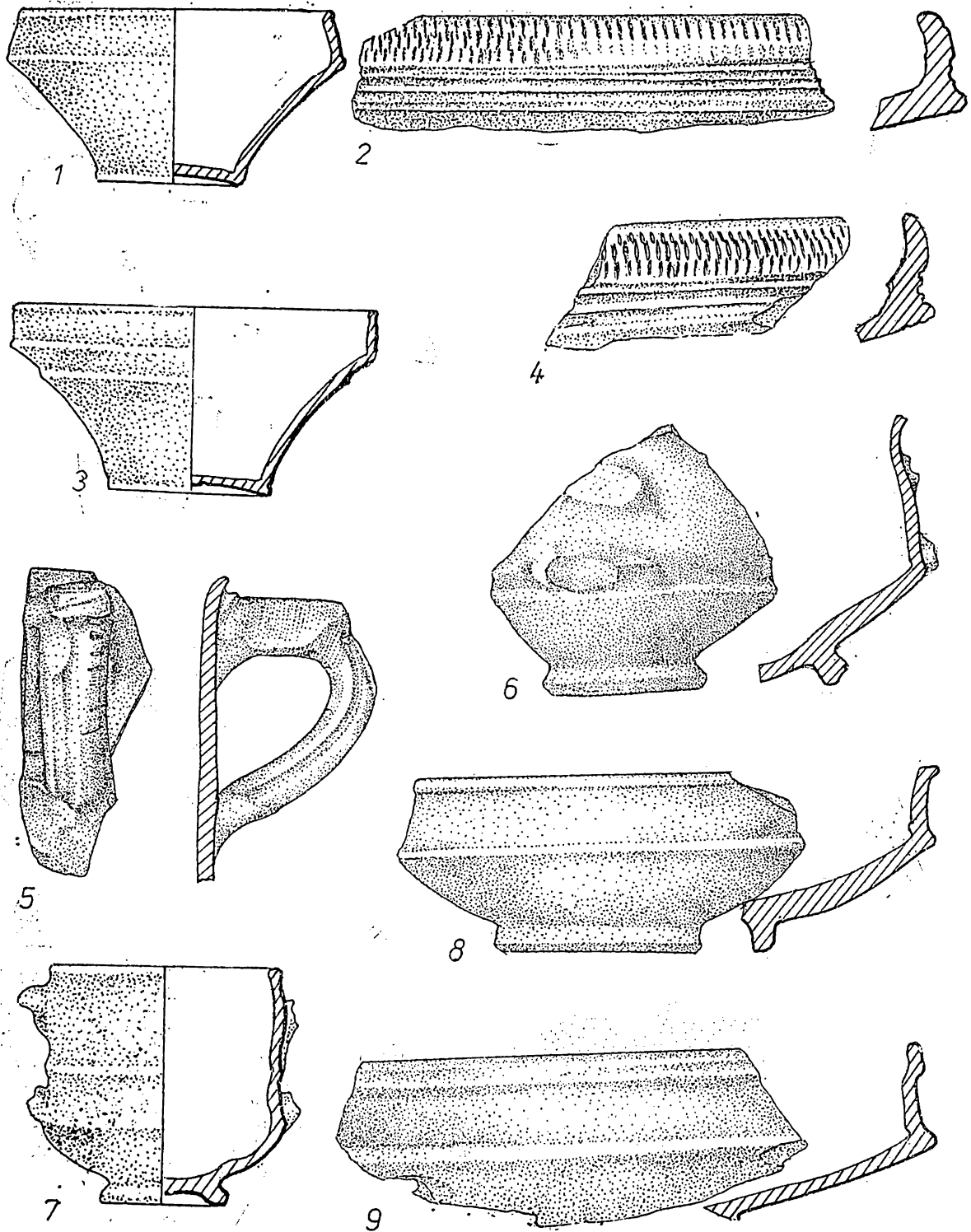
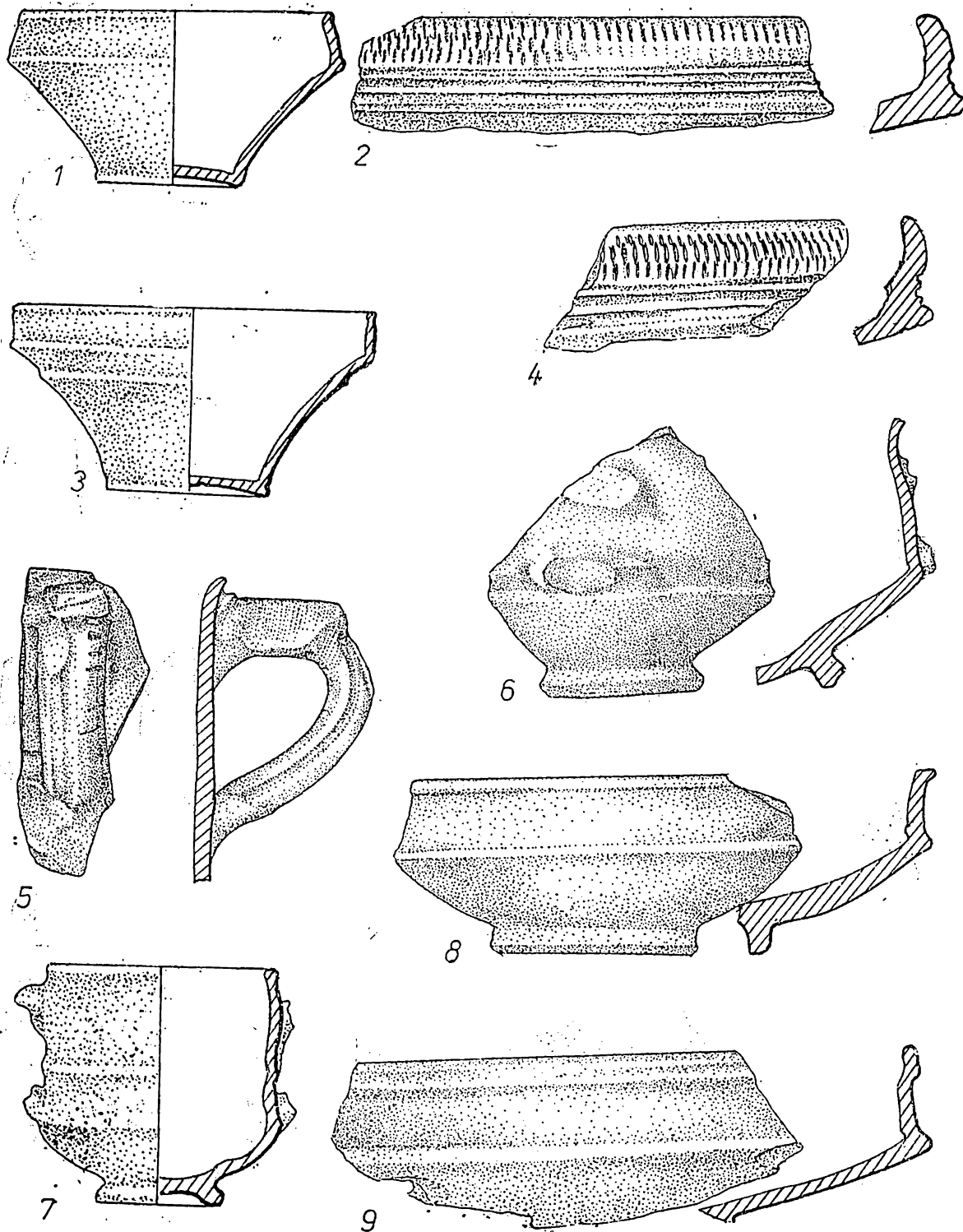

Fig. 10. 1, 3, 9 - castrone; 2, 4 - fragmente de platou; 5 - fragment dintr-o cană; 6, 7 - castronaș; 8 - castronaș.

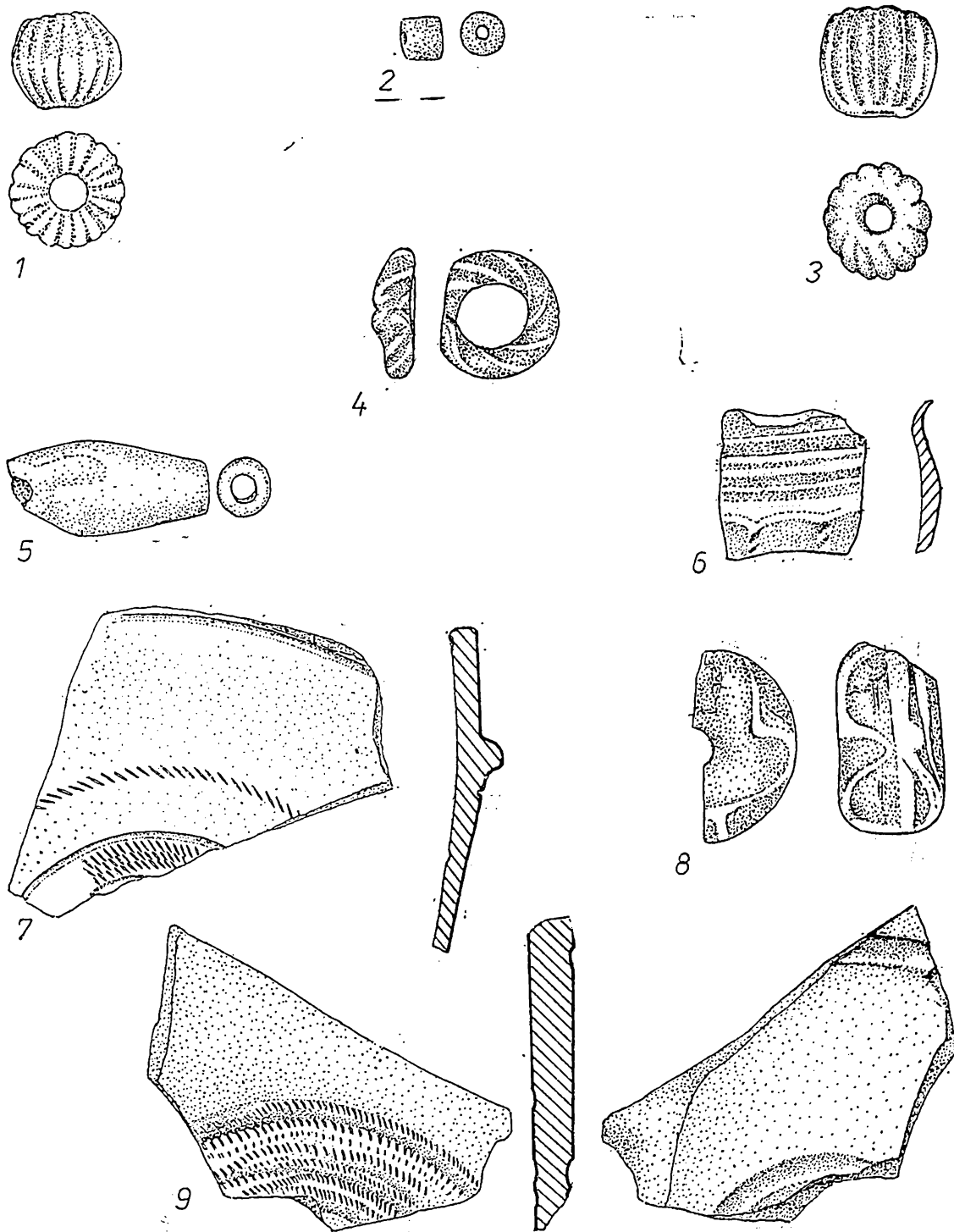
Pl. X. Castroane (1, 3, 9), castronaș (8), kantharoi (6, 7), fragmente de platou (2, 4) și dintr-o cană (5).

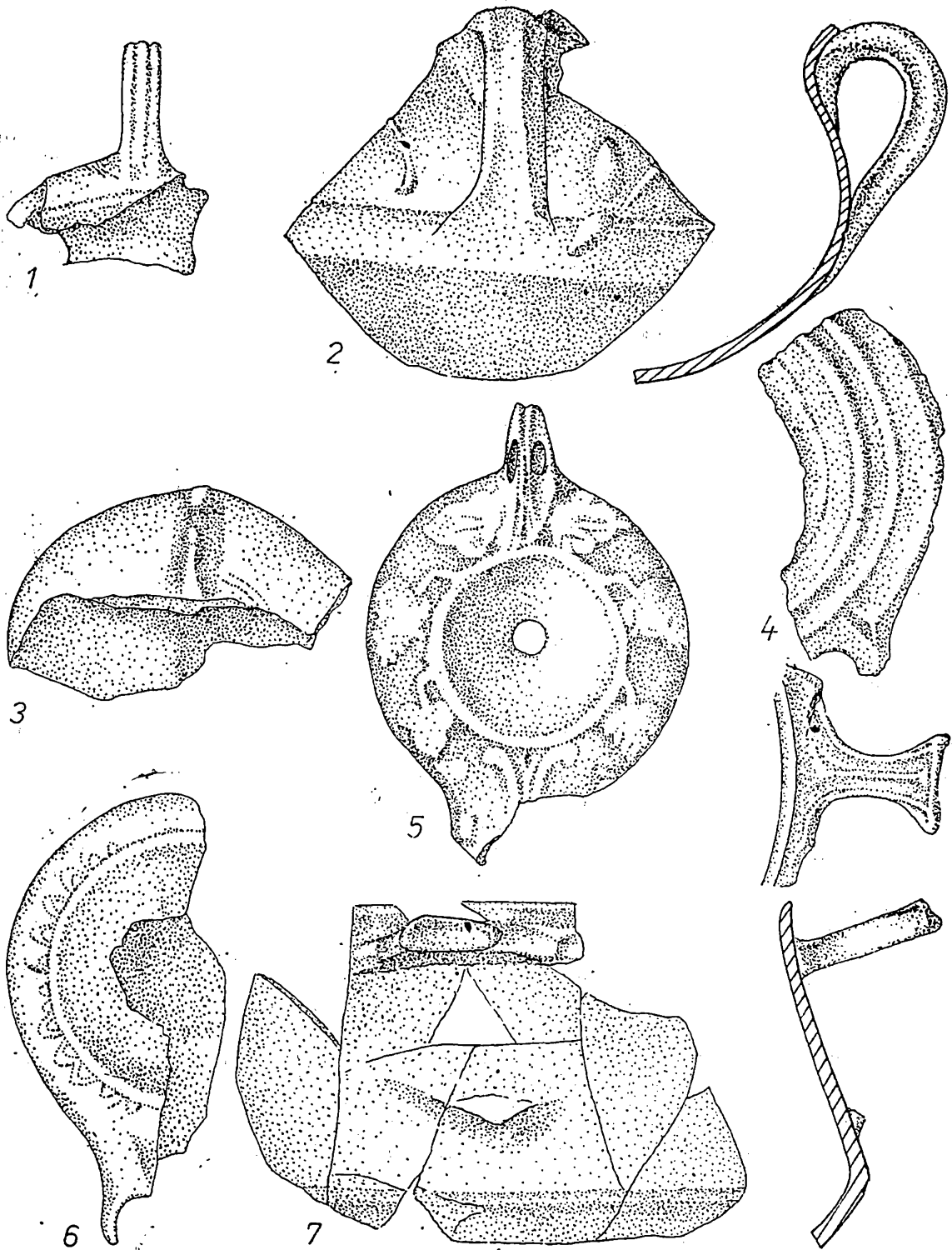
Pl. IX. *Kantharoi* (1, 3); fragmente de căni (2a, 2b, 4), fragmente de *skyphoi* (5–7) și mărăică (8).

Pl. X. Gastroane (1, 3, 9), castronaș (8), kantharoi (6, 7), fragmente de platou (2, 4) și dintr-o cană (5).

Pl. XI. Mărgele (1-3, 5, 8); inel de sticlă (4); fragment de bol de sticlă (6) și fragmente de platouri de ceramică (7, 9).

Pl. XII. Opaște fragmentare (1, 3—6); bol (2) și *skyphos* (7).

poate fi remarcată ornamentarea în tehnica barbotinei cu frunze de lotus (picături?) (Pl. XII/2). Același ornament are și fragmentul 2.

Fragment dintr-o căniță din pastă cafenie, fină, compactă și bine arsă, acoperită pe întreaga suprafață cu o angobă de culoare maronie cu unele nuanțe mai deschise la suprafața exterioară (în max. 8,35 cm; lt. max. 4,6 cm; gr. 0,35 cm). Între buza dreaptă și ușor evazată și bara orizontală care suprapune toarta semicirculară poate fi observată o canelură. Către baza corpului cilindric, înaintea porțiunii tronconice, cănița are două caneluri orizontale paralele (Pl. IX/4). Ba. 1964.

Cănițe de acest tip sînt bine atestate în complexe arheologice din secolul I e.n.⁴³.

Mai sînt și alte citeva mici fragmente de cupe și castronașe cu firnis roșu și firnis portocaliu. Culoarea firnisului roșie sau portocalie a stat la baza separării convenționale, pentru cercetare, a ceramicii în „pergamiană” și „samiană” respectiv *T(erra) s(igillata) A* și *T(erra) s(igillata) B*. Asupra acestei probleme vom reveni la însumarea tuturor descoperirilor din spațiu est-carpatic.

Fragment din partea inferioară, cu inelul de susținere a unui vas lucrat la roată, din pastă cenușie, bine arsă (lt. max. 8,6 cm; în. max. 3,2 cm; gr. 0,31 cm). O parte din suprafața vasului, foarte probabil cană, a fost acoperită cu un firnis de culoare maronie (Pl. VII/6 a—c). La interior, într-un cartuş în formă de *tabula ansata* (1,35 × 0,7 cm), pe două rînduri suprapuse, apar literele MHNO în r. 1 și KPITOIY în r. 2. Numele Μηρόπιτρος bine atestat în onomastica greacă⁴⁴ nu este cunoscut între fabricanții de vase în limitele informațiilor care ne-au fost accesibile. Ba. 1985, Cas. I, latura NE, —1,70 m, D.

Fragment de ulcior (Pl. VII/4) lucrat din pastă cărămizie, compactă, arsă inegal. Fragmentul este decorat la exterior cu două linii late de vopsea, iar în intervalul dintre ele sînt scrise cu vopsea roșie literele MO. Semnificația posibilă pentru aceste litere, ca și în cazul semnelor de pe amfore este multiplă: de la nume de persoane la indicarea capacității vasului (lg. 11,5 cm; în. 8,2 cm; gr. 0,2 cm).

D. c) Opaite. Lucernă confecționată din pastă de culoare roșietică, acoperită cu angobă brună. Lucerna are corpul circular aplatizat, cu cioc mic și rotund, discul concav cu gaură în partea centrală. Discul este separat de bordura ornată cu ove duble printr-un cerc în relief, iar ciocul este separat de disc printr-un vrej. Opaitul de tipul fără toartă are fundul plat (Pl. XIII/1). Se află într-o stare de conservare foarte bună (D. bazin 6,4 cm; d. max. bazin + cioc 7,4 cm; în. 2,45 cm). Fără a avea o frecvență deosebită, opaitele de acest tip sînt bine cunoscute ca provenind din *officinae* din Italia centrală și Campania⁴⁵. Unele caracteristici ar pleda pentru includerea la tip VII; în mai vechea clasificare a lui Loeschcke, citată de D. M. Bailey⁴⁶. Opaitul de la Barboși nu este identic cu vreunul din exemplarele publicate de sus numitul autor și este foarte aproape de cel descris sub numărul Q 1218⁴⁷, de care se deosebește doar prin prezența vrejului între disc și cioc. Opaite identice sau apropiate ca formă și ornamentare de cel descris sînt clasificate de C. Iconomu la tipul XVIII atestat în necropolele tomitane, în morminte din secolele I, II și III e.n.⁴⁸ Cele mai multe opaite de acest tip aparțin ultimei treimi a secolului I e.n.

Fragment reprezentînd o parte din discul și bordura unui opaît lucrat din pastă fină, gălbuie acoperit cu angobă maronie (4,7 × 3,8 × 0,25 cm). Pe discul opaîtului, despărțit de bordură printr-un segment de cerc în relief și alte două incizate apare *Eros* (Cupidon) (Pl. XIII/4). Personajul înaripat se sprijină pe piciorul drept, are piciorul stîng ușor depărtat și înălțat, ambele miini alăturate pe direcția piciorului drept pregătindu-se să arunce ceva. Reprezentanții lui Cupidon singur sau alături de alți zei sau eroi sînt frecvente pe opaite o lungă perioadă⁴⁹. Ipostaza în care apare pe acest fragment, apropiat ca poziție de Diana, își găsește asemănări între opaitele din Galla (Q 824) datate între 50—80 e.n.⁵⁰ și cele din Campania (Q 838) din ultima treime a secolului II e.n.⁵¹

Fragment de opaît lucrat din pastă gălbuie, fină, acoperit cu angobă de culoare maronie (6,1 × 3,3 × 0,35 cm). Pe acest fragment din zona bazinului poate fi observată o incizie circulară care delimitează fundul plat (Pl. XIII/5).

Fragment din jumătatea superioară a unui opaît, lucrat din pastă alb-gălbuie, acoperit cu angobă gălbuie (7,1 × 5,2 × 0,3 cm). Șirul de ove duble de pe bordură este întrerupt pe direcția ciocului și canalul format către cioc este flancat de două volute. Discul, decorat cu o rozetă, foarte probabil cu 25 petale pe întreaga lui suprafață, 11 vizibile pe fragmentul păstrat, este despărțit de bordură de două cercuri în relief și de alte două către gaura de alimentare (Pl. XIII/6). Este un

⁴³ I. Glodăriu, *op. cit.*, p. 209—220.

⁴⁴ H. Solin, *Die Namen der orientalischen Sklaven in Rom*, in *Actes du Colloque International sur l'onomastique latine*, Paris, 1977, p. 216, nr. 2.

⁴⁵ D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum*, 2, *Roman Lamps made in Italy*, Cambridge, 1980, p. 301.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 302 unde sînt menționate și descoperirile incluse în alte importante cataloage.

⁴⁸ C. Iconomu, *Opaite greco-romane*, București, 1967, fig. 31.

⁴⁹ B. Vikić-Belančić, *Antičke sujelike u Arheološkom muzeju u Zagrebu*, in *Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu*, 3, 1971, p. 136, pl. V/2, 3; XIX/9, 10; XXVII/2 etc.

⁵⁰ D. M. Bailey, *op. cit.*, p. 148.

⁵¹ *Ibidem*, p. 150.

tip de opaiț foarte răspândit cu multe variante. În lipsa tuturor elementelor definitorii încadrările rămân ipotetice. Posibil tipul X între cele descrise de C. Iconomu⁵², mai sigur, prin ornamente și forma volutelor între cele cuprinse la tipul Loeschke IV, cu mare răspândire în perioada de la Tiberiu la Traian⁵³ și foarte apropiat de exemplarul Q 857, opaiț datat în prima jumătate a secolului I e.n.⁵⁴

Partea superioară a unui opaiț lucrat din pastă cărămizie, acoperit cu firnis roș (lg. max. 7,6 cm; lț. max. 5,4 cm; gr. 0,25 cm). Opaițul are toarta lamelară cu șanțuire mediană perforată și gaura de alimentare în centrul discului concav. Despărțită de disc printr-un cerc în relief bordura largă este ornamentată cu frunze de viță de vie și struguri. Decorul se întrerupe pe direcția ciocului unde pot fi observate segmente din două volute care acopereau numai partea centrală a spațiului dintre disc și cioc. Cele două volute sînt flancate, către marginea bordurii, de două mici ornamente circulare adîncite. Forma ciocului rămîne incertă (Pl. XII/5). Fără a dispune de exemplare similare menționăm că sînt numeroase opaițe asemănătoare prin formă; ornamentarea bordurii sau dispunerea volutelor⁵⁵. În grupa lămpilor cu semivolute și a celor cu volute-cioc se găsesc cele mai numeroase opaițe cu elemente comune cu opaițul fragmentar găsit la Barboși. Ba. 1964, S. I, -1,90 m. Ele sînt datate mai ales la jumătatea secolului I e.n.⁵⁶

Opaiț fragmentar cu corpul rotund, lucrat din pastă cărămizie, acoperit neuniform cu angobă de culoare brună-maronie pe bordură, pe toarta inelară cu șanțuire mediană și doar pe o parte din suprafața bazinului (Pl. XIII/2). Discul concav este delimitat de bordura neornamentată prin trei cercuri incizate. Apreciind după partea păstrată ciocul pare să fi fost mic, cordiform. Din bazinul de formă tronconică cu fundul rotund plat s-a păstrat aproximativ 2/3 (lg. max. 6,9 cm; lț. max. 5,8 cm; în. 2,45 cm). Neavînd toate elementele necesare stabilirii tipului încadrarea cronologică rămîne ipotetică, foarte posibil în secolul I e.n.

Fragment de opaiț din pastă cărămizie acoperit cu un firnis de culoare roșiatică de bună calitate (lg. max. 7,8 cm; lț. max. 3,9 cm; în. 2,6 cm; gr. 0,2 cm) din care s-a păstrat aproximativ jumătate (Pl. XII/6). Opaițul are discul concav despărțit printr-un cerc în relief de bordura ornamentată cu semiove, peretele bazinului tronconic ușor rotunjit și fundul plat. Pe disc pot fi observate unele incizii. Posibil ca ciocul să fi fost mic, rotund. În lipsa tuturor elementelor definitorii nu propunem o încadrare tipologică. Ba. 1964, S. I, -2,20—2,60 m. Nivelul în care a fost descoperit aparține sfîrșitului secolului I e.n. — începutul secolului I e.n.

Fragment de opaiț lucrat din pastă gălbuie, fină cu urme de firnis roșu. Din opaiț s-a păstrat toarta lamelară masivă, o parte din bordură și bazin (lg. max. 3,7 cm; lț. max. 5,7 cm; în. 2,3 cm; gr. 0,35 cm). Aparține aceluiași nivel (-2,70 m) ca opaițul precedent (Pl. XII/1).

Fragment de opaiț (lg. max. 6,25 cm; lț. max. 2,35 cm; gr. 0,3 cm) care păstrează o parte din discul concav despărțit de bordura neornamentată prin 3 cercuri incizate (Pl. XII/4). Ciocul foarte probabil mic și rotund. Ba. 1966, S. I, M 8, -2,10 m.

Fragment de opaiț din pastă cărămizie cu angobă roșiatică (Pl. XII/3). Se păstrează toarta inelară cu șanțuire dublă și o parte din corpul lenticular (lg. max. 4,5 cm; în. 2,9 cm; gr. 2,1 cm). Ba. 1964, S. I, -2,00 m.

D.d) Vase și mărgelile de sticlă. Gitul înalt, cilindric, al unui *balsamarium* din sticlă de culoare verzuie, străvezie, cu buza rotunjită spre exterior (d. gurii 1,7 cm; d. gît 0,5 cm; în. 5 cm) (Pl. XIV/1). Asemenea vase de sticlă au fost găsite în complexe arheologice din secolul I e.n. mai frecvente în necropolele pontice⁵⁷. Ba. 1983, Cas. I, L N.

Gitul înalt și cilindric, cu buza lată, orizontală a unui *balsamarium* din sticlă transparentă, de culoare verzuie (în. 6,2 cm; d. 3,2 cm) (Pl. XIV/9). Acest tip de vas este răspândit în a doua jumătate a secolului I e.n. pînă la sfîrșitul secolului II e.n.⁵⁸

Fragment din partea superioară a unui recipient din sticlă, de culoare verde, cu irizări violete avînd toarta bandată prinsă sub buza de formă tronconică, plată și cu o incizie circulară pe partea de sus (d. gurii 1,9 cm; lț. buzei 0,6 cm; gr. 0,1 cm) (Pl. XIV/7). Fragmentul a aparținut unui recipient (sticlă) de formă prismatică, cunoscut în secolele I și II e.n.⁵⁹

Fragment din gitul cilindric al unui recipient, foarte probabil o sticlă de formă prismatică. Lucrat din sticlă de culoare alb-verzuie, irizată, are marginea evazată și canelată, iar toarta în bandă este prinsă sub buză și apoi înălțată (d. 3,3 cm; în. 4,7 cm; gr. 0,1 cm). Recipiente de acest tip

⁵² C. Iconomu, *op. cit.*, p. 11—13.

⁵³ *Apud* Bailey, *op. cit.*, p. 157.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 159.

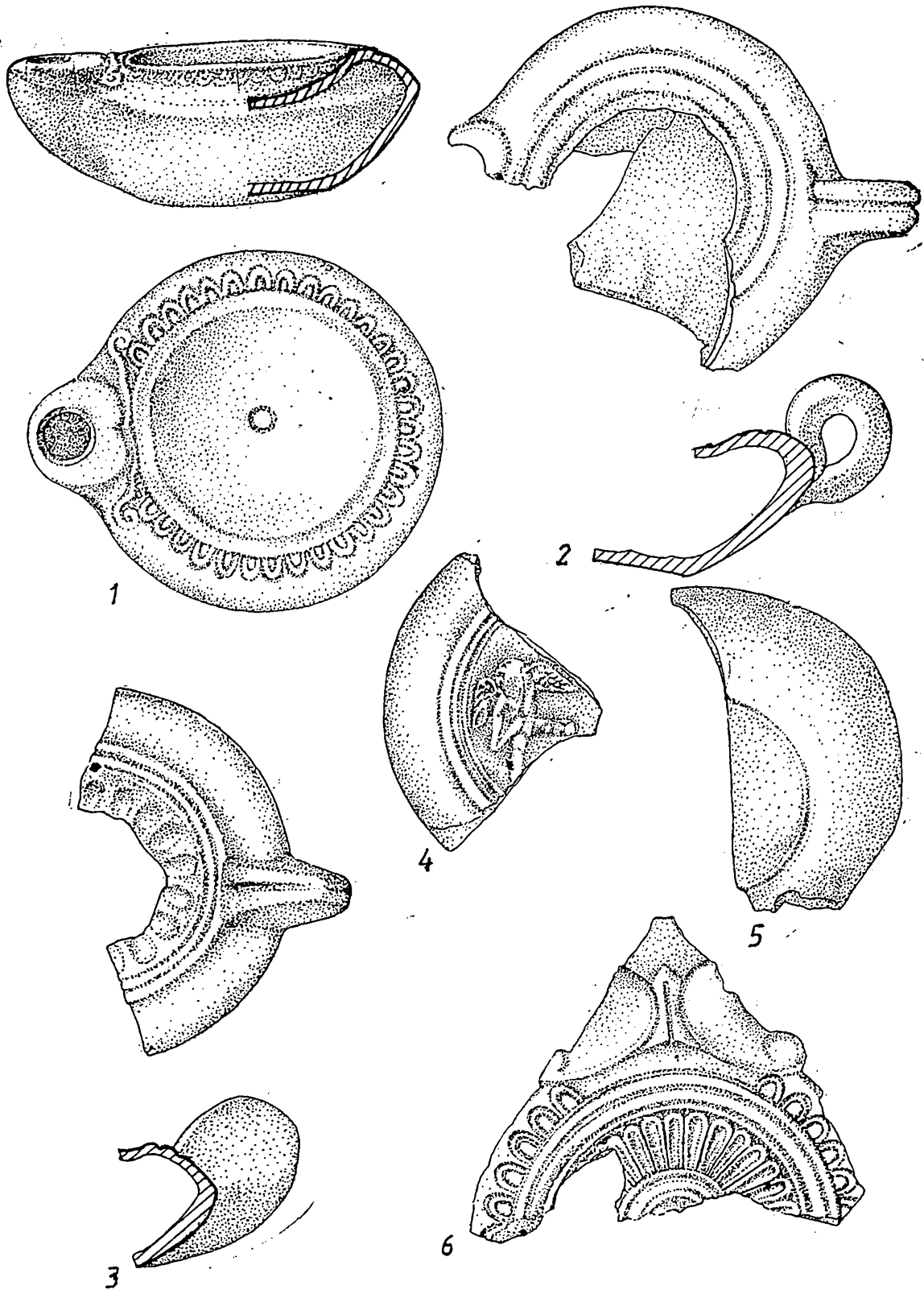
⁵⁵ *Ibidem*, p. 171, Q 920 pentru dispunerea volutelor. Datate 40—90 e.n.

⁵⁶ J. Perlzweig, *Lamps of the Roman Period First to Seventh Century after Christ, The Athenian Agora*, vol. VII, Princeton, New Jersey, 1961, p. 81—82.

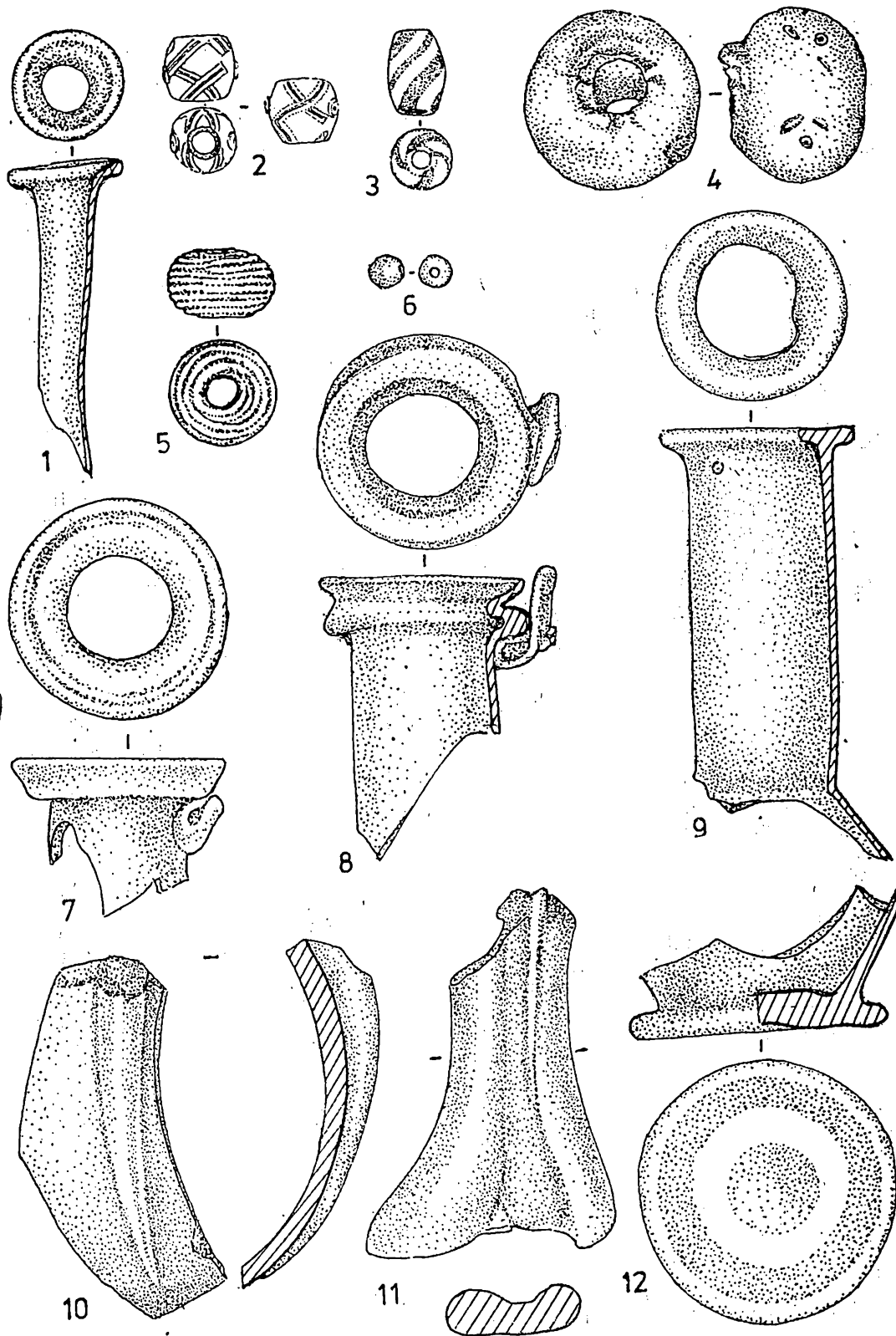
⁵⁷ T. N. Knipovici, *Tanais*, Moscova—Leningrad, 1949, p. 82, 146—147, fig. 55; N. P. Sorokina, *Стекло из раскопок Пантуканья МИА*, 103, 1962, p. 220—228, 229, fig. 9—10; M. Bucovală, *Vase antice de sticlă la Tomis*, București, 1968, nr. 164—168.

⁵⁸ J. Koltes, *Catalogue des collections archéologiques de Besançon. VII. La verrerie gallo romaine*, Paris, 1982, p. 48, nr. 130—133, pl. 28; M. Bucovală, *op. cit.*, nr. 65—68.

⁵⁹ J. Koltes, *op. cit.*, p. 30, nr. 81, pl. 10 și 11.

Pl. XIII. Opaite întregi (1) și fragmentare (2-6).

Pl. XIV. Vase (1, 7-12) și mărgelile (2-5) de sticlă.

sint cunoscute mai ales dar nu în exclusivitate în complexe datate în sec. II e.n. ⁶⁰ (Pl. XIV/8). Ba. 1983, Cas. I, colțul nord-vestic, —4,80 m.

Fragment de bol, din sticlă de culoare verde, cu „coaste” dispuse vertical (în. 6 cm ; lț. 2,3 cm) (Pl. XIV/10). Bolurile cu un astfel de decor aparțin secolului I e.n. ⁶¹

Partea inferioară a unui vas de sticlă clară, de culoare verzuie, cu irizări violacee; fundul plat prezintă o mică concavitate în zona centrală (d. 4,3 cm ; în. 2,2 cm) (Pl. XIV/12). A aparținut foarte probabil unui pahar.

Toartă fragmentară, lată, cu nervură longitudinală, foarte probabil de la un recipient cu corp prismatic (Pl. XIV/11) ⁶² Ba. 1983, L N.)

Fragment din partea superioară a unui bol (*Fadenschälchen*) din sticlă albastră cu pereții subțiri, ornamentat cu linii albe orizontale, paralele pe umărul vasului și cu nervuri verticale albe și albastre pe corp (în. 2,4 cm ; lț. 2,4 cm ; gr. 0,2 cm) (Pl. XI/6). Boluri asemănătoare sint datate în sec. I e.n. ⁶³

Inel din pastă de sticlă, de secțiune rotundă, cu decor înfășurat de bandă de linii galbene, albastre și argintii care se termină într-o buclă pe partea aplatizată (d. 2,3 cm ; 0,4 cm) (Pl. XI/4). Inele de sticlă întregi sau fragmentare au fost descoperite și în alte așezări geto-dacice ⁶⁴. Inele romane de sticlă se găsesc în toată perioada antică, din La Tène pînă în secolul III e.n. ⁶⁵ Ba. 1985, S. I, Tr., —2,20 m.

Mărgică din pastă de sticlă albăstruie, de formă elipsoidală (d — 1,05 cm ; d — 1,2 cm). Pe fondul alb apar benzi galbene și verzi care se întretaie, iar interspațiile sint ornamentate cu puncte (pl. XIV/2). Mărgele asemănătoare au fost descoperite la Panticapaeum în complexe de locuire ce se eşalonează pe patru secole — din secolul II i.e.n. în secolul II e.n. ⁶⁶ Ba. 1981, L N, —2,10 m.

Mărgică din pastă de sticlă albăstruie, fusiformă (lg. 1,35 cm ; d. 0,9 cm) ornamentată cu benzi galbene și cafenii pe fond alb, dispuse oblic pe lungimea suprafeței (Pl. XIV/3). Mărgele asemănătoare sint menționate de E. M. Alexeeva ⁶⁷ ca datînd de la sfîrșitul secolului I e.n., fiind de asemeni atestate și în secolele următoare. Ba. 1981, L N, —2,10 m.

Mărgică din pastă de sticlă de culoare verde (d. 0,5 cm). Aparține tipului 9 a mărgelilor monocolori în clasificarea propusă de A. E. Alexeeva ⁶⁸ (Pl. XIV/6). Ba. 1985, Cas. I, —1,80 m.

Mărgică fragmentară din sticlă policromă : pe fondul albastru intens cercuri albe în care se află cîte un punct albastru (diam. 1,5 cm ; lț. 0,8 cm). Mărgele asemănătoare s-au descoperit atît în așezările geto-dacice din Moldova ⁶⁹ cît și din Muntenia ⁷⁰. În clasificarea Alexeevei aparține tipului 107 a, datat în secolul I e.n. ⁷¹ (Pl. IX/8). Ba. 1970, S. II.

Mărgea din pastă de sticlă, de formă elipsoidală, cu decor de linii spiralate adîncite, incrustate cu alb, argintiu și maron. Mărgica prezintă unele deteriorări și urmele trecerii prin foc (d. 1,7 cm ; în. 1,1 cm) (Pl. XIV/5). Mărgele asemănătoare sint caracteristice secolelor I i.e.n. — I e.n. ⁷²

Mărgea din pastă de sticlă albastru închis, în formă de butoiș, cu decor de caneluri adînci (d. 1,9 cm ; în. 1,5 cm) (Pl. XI/1). Păstrează unele urme ale apropierii de foc. Mărgele de forma și dimensiunile acestea, monocolori, se găsesc în complexe de secolul I e.n. ⁷³. Mărgele asemănătoare s-au descoperit la Poiana, Brad, Răcățau ⁷⁴ Ba. 1981, L M, —2,10 m.

Mărgea asemănătoare precedentei, dar cu puternice urme de ardere (în. 1,5 cm ; d. 1,9 cm) (Pl. XI/3). Ba. 1981, L N, —2,10 m.

Mărgea mare, din pastă de sticlă de culoare neagră, de formă sferică, puțin deformată de foc (d. 3 cm ; în. 2,5 cm), de tipul mărgelilor policrome cu ochi datate în secolul II i.e.n. ⁷⁵ (Pl. XIV/4). Ba. 1981, Cas. I, latura vestică, —1,80 m.

Mărgică prismatică, din sticlă albastră, hexagonală în secțiune, poleită cu aur și ornată cu galben-brun (lg. 1 cm ; lț. 0,3 cm). Sint răsbindite din secolul I e.n. ⁷⁶ Ba. 1985, Cas. I, —1,80.

Mărgică mare, din pastă de sticlă albastră, fusiformă (lg. 3,3 cm ; d. 0,5 cm). Datorită trecerii prin foc e puțin deteriorată, iar ornamentul din linii albe și galbene este în mare parte distrus (Pl.

⁶⁰ M. Bucovăla, *op. cit.*, nr. 17.

⁶¹ J. Koltes, *op. cit.*, p. 15—20, pl. I, nr. 5—35 ; O. Doppelfeld, *Römisches und fränkisches Glas in Köln*, Köln, 1966, grupa 2.31, fig. 9 ; L. Kraskovska, *Römische Glasgefäße in der Slovakei*, in *SlovArch*, XXIX, 1981, 2, p. 382 ; M. Bucovăla, *op. cit.*, nr. 28—29.

⁶² J. Koltes, *op. cit.*, p. 41, nr. 103, pl. 20.

⁶³ O. Doppelfeld, *op. cit.*, p. 31—32, grupa 2.32, pl. 10 ; M. Bucovăla, *op. cit.*, nr. 32.

⁶⁴ M. Turcu, *Geto-dacii din Cimpia Munteniei*, București, 1979, p. 153, fig. 26/8.

⁶⁵ K. Vadaş, *Die sarmatischen Denkmäler des Komitats Szolnok (= Antaens: 17—18)*, Budapesta, 1989, p. 64, Kat. 352 = Taf. 11515.

⁶⁶ Античные бусы Северного Причерноморья, SAI, G1—12, Moscova, 1978, p. 56, tip 393, Pl. 32/58.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 47, pl. 29/73, tip 249.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 64, pl. 33/1.

⁶⁹ R. și Ec. Vulpe, *Les fouilles de Poiana : campagne de 1927*, in *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 324 ; V. Căpitanu, *Obiecte cu semnificație culturală de la Răcățau*, in *Carpica*, XVIII—XIX, 1986—1987, fig. 2/9.

⁷⁰ M. Turcu, *op. cit.*, p. 155, pl. XXXIV.

⁷¹ E. M. Alexeeva, *Античные...*

SAI, G1—12, Moscova, 1975, pl. 15/12., p. 70.

⁷² *Idem*, *op. cit.*, 1978, p. 47, tip 246, pl. 29/46.

⁷³ *Ibidem*, p. 71, pl. 33/49—51, 54.

⁷⁴ V. Ursachi, *Celalea dacică de la Brad*, in *Thraco-Dacia*, VIII, 1987, 1—2, pl. 12/12 ; V. Căpitanu, *Obiecte de podoabă și piese vestimentare de la Răcățau*, jud. Bacău, in *Carpica*, XX, 1989, p. 104, fig. 12/7—12.

⁷⁵ E. M. Alexeeva, *op. cit.*, 1978, tip 358, p. 54, pl. 32/24.

⁷⁶ *Ibidem*, tip 116, p. 69, pl. 33/37.

XI/5). Mărgele asemănătoare au fost găsite la Tyras, și Chersones unde sint datate în secolele I î.e.n. — I e.n.⁷⁷ și la Răcătău⁷⁸. Ba. 1981, passim.

Mărgică de formă elipsoidală din sticlă neagră, ornamentată cu o linie serpentiformă albă (lg. 1,4 cm; d. 1,2 cm). Prezintă urme de ardere. Aparține tipului 218 în clasificarea făcută de E. M. Alexeeva pe baza descoperirilor din secolele II î.e.n. — II e.n. de la Tanais și Chersones⁷⁹. Ba. 1985, Cas. I, —1,80 m.

Mărgică din pastă de sticlă de culoare verzuie, rezultată din alăturarea a două mici mărgele de formă elipsoidală pe cilindrul care le străbate pe amândouă. Acoperită cu vopsea aurie (lg. 1,3 cm; d. max. 0,4 cm; d. 0,2 cm). Mărgele de acest fel sint frecvente în secolele I—II e.n.; dar ele continuă în secolele următoare⁸⁰. Ba. 1970, S. II, —3 m.

Mărgică fragmentară de formă sferică, din pastă de sticlă, ornamentată cu linii albastre pe fondul galben (d. 0,4 cm). Datate la sfârșitul secolului I î.e.n. ele sint atestate și în secolul I—II e.n.⁸¹. Ba. 1987, S. I, —2,00 m.

Jumătate de *mărgică*, din pastă de sticlă, de formă sferică, cu urme aurii (d. 0,5 cm). Ba. 1987, S. I, —2,00 m.

Mărgică din pastă de sticlă de culoare verzuie, de formă cilindrică, acoperită cu vopsea albă și aurie (lg. 0,4 cm; d. 0,5 cm). Se datează în secolul I e.n.⁸². Ba. 1987, S. I, —2,00 m.

Mărgică de formă cilindrică, din pastă de sticlă de culoare albastră, ornamentată cu galben și argintiu (lg. 0,7 cm; d. 0,3 cm). (Pl. XI/2. Ba. 1985, Cas. I, —1,80 m.

Jumătate de *mărgică* din pastă de sticlă, de formă cilindrică (în. 1,6 cm; d. 3,3 cm). Fondul albastru este străbătut de trei dungi late galbene care se intersectează cu un ornament serpentiform alb (Pl. XI/8. Mai pot fi observate urme de la două ornamente circulare, probabil „ochi de pisică”. Ba. 1985, Cas. I, —1,80 m.

ADDENDUM

Notă analitică. Produs analizat: fundul unei amfore din lut ars, cu un conținut de culoare neagră brună, de consistență solidă, casant, de culoare neagră lucioasă în spărtură. Nu posedă gust și nici miros. Nu este solubil în apă, nici în soluții acide. Este parțial solubil în soluții alcaline. La încălzire se topește parțial, apoi la ridicarea temperaturii se carbonizează și emană vapori de culoare albă cu miros asemănător piinii arse. Nu degajă vapori cu miros aromat, balsamic, ceea ce infirmă originea dintr-o rezină naturală, de conifere sau alte specii rezinifere. După opinia noastră și modul de comportare la dizolvare și calcinare, ar proveni din evaporarea *vinului*, concomitent cu o carbonizare parțială, în timp, ca urmare a condițiilor în care s-a conservat.

Iași, 13 05 1988

Prof. dr. EM. GRIGORESCU

LA CITADELLE GÉTO-DACE DE BARBOȘI (IV)

RÉSUMÉ

Dans cette partie de l'étude (la Ier — *ArhMold*, XI, p. 103—111; la IIme — *ArhMold*, XII, p. 3—103; IIIme — *ArhMold*, XIV, p. 43—53) les auteurs continuent la description des matériaux d'importation hellénistique et romaine. Un large espace est attribué aux amphores anépigraphes et aux fragments d'amphores à inscriptions. Les plus vieilles amphores entières et les fragments qui gardent encore des éléments utiles pour établir une chronologie datent du Ier siècle av. J. Chr. La plupart appartiennent aux types qui existaient aussi au IIme s. av. J. Chr. et qui continuent avec de minimes modifications jusqu'au milieu du Ier siècle de J. Chr. (Pl. I — VI).

Les amphores les plus tardives appartiennent au groupe qui a sa période de maxime diffusion aux dernières décennies du Ier siècle et aux premières décennies du IIme s. de J. Chr. Leur lieu de provenance, dans la mesure où il peut être établi en l'absence des estampilles est celui de l'espace égéo-méditerranéen, ainsi que du nord-ouest pontique. L'estampille englife CCF sur un fragment d'amphore datée de la deuxième partie du Ier s. de J. Chr. atteste une des rares présences d'amphore d'origine ouestique (Pl. VII/5). Les inscriptions à teinture rouge et noire (*Tituli picti*) ont comme lieux de provenance l'espace gréco-phonie (Pl. VII/1—4). La première peut être une transcription d'une estampille rhodienne (Pl. VII/1).

Ensuite on présente découvertes de *ceramiques terra sigillata*. (Pl. VIII/1), à glasure plombifère, ornée dans la technique de barbotine etc. (Pl. VIII/3; IX/6), la plupart de celle-ci provient de l'espace microasiatique („pergamienne” et „samienne”) mais aussi des provinces ouestiques. Un seul fragment garde aussi l'estampille de métier ΜΗΝΟΚΡΙΤΟC (Pl. VII/6).

Quelques *lampes* entières et fragmentaires (Pl. XII/1,3—6; XIII/1—6) et récipients en verre (Pl. XIV/1,7—12) et *perles* (Pl. XI/1—5; XIV/2—6) s'ajoutent aux produits de grande diversité qui sont arrivés dans ces parages.

La plupart des matériaux d'importations datent du Ier s. de J. Chr.

⁷⁷ *Ibidem*, tip 367, p. 55, pl. 29/12.

⁷⁸ V. Căpitanu, *op. cit.*, in *Carpica*, XX, 1989, p. 104, fig. 12/20.

⁷⁹ E. M. Alexeeva, *op. cit.*, 1978, p. 45, pl. 28/31.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 64—65, pl. 33/3.

⁸¹ *Ibidem*, p. 47, tip 248, pl. 29/50.

⁸² *Ibidem*, tip 1a, p. 29, pl. 26/2.

LÉGENDE DES FIGURES

- Pl. I. Amphore de pâte blanchâtre (1, 3, 5), blanche-jaunâtre-rose (4) et rougeâtre (2).
 Pl. II. Amphore restaurée (4) et différents types de cous et anses de même niveau.
 Pl. III. Amphores de pâte blanchâtre (1) et rougeâtre (2).
 Pl. IV. Fragments de cous et anses d'amphores de pâte blanchâtre e blanche-jaunâtre variante (2); *Td* (3, 7); *Tc*-variante (4); *Tc* variante (5); *Th* (6).
 Pl. V. Fonds d'amphores: *Fa* avec variantes (1, 2, 7); *Fd* (3); *Fe* (4); *Fg* (5).
 Pl. VI. Fonds d'amphores: *Fa* avec variantes (1-5, 7, 9-11, 13-14, 18); *Fb* (6, 19); *Fc* (15); *Ff* (12); *Fg* avec variantes (16, 17).
 Pl. VII. Fragments d'amphores (1-3) et de crouche (4) avec des inscriptions — *Ituli picl* pille englise (5) et pot à eau fragmentaire à estampille (6).
 Pl. VIII. Céramique décorée dans la technique de barbotine.
 Pl. IX. *Kantharoi* (1, 3); fragment des pots à eau (2a, 2b, 4); fragments *skyphoi* (5-7) et
 Pl. X. Coupes (1, 3, 9); bol (8); *kantharoi* (6, 7); fragments d'assiettes (2, 4) et pot à eau
 Pl. XI. Perles en verre (1-3, 5, 8); anneau en verre (4); fragment de bol en verre (6) et fr
 mique (7, 9).
 Pl. XII. Lampes fragmentaires (1, 3-6); bol (2) et *skyphos* (7).
 Pl. XIII. Lampes entières (1) et fragmentaires (2-6).
 Pl. XIV. Récipients (1,7-12) et perles (2-5) en verre.